

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Yvona Ptačnicková Dokoupilová

**Podíl vlivů utvářející finanční gramotnost žáků víceletých
gymnází a středních odborných škol**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15. dubna 2019

.....

Podpis autora práce

Poděkování:

Děkuji vedoucí práce Ing. Aleně Opletalové, Ph.D. za odborné vedení, pomoc, cenné rady a trpělivost při zpracování této práce. Děkuji žákům, kteří byli mým zdrojem a inspirací k práci. Děkuji své rodině za podporu, trpělivost a pochopení během celého studia.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Yvona Ptačnicková Dokoupilová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Ing. Alena Opletalová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Podíl vlivů utváření finanční gramotnosti žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol
Název v angličtině:	The share of influences shaping financial literacy of pupils of grammar schools and secondary vocational schools
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá zjištěním podílu vlivů utváření finanční gramotnosti žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol. Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit podíl vlivů utvářejících finanční gramotnost žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol a na základě analýzy zhodnotit, které okruhy standardů finanční gramotnosti II. stupně ZŠ a SŠ utváří rodina, které škola a které okolní vlivy. A zda jeden z nich převažuje.</p> <p>Teoretická část se zabývá problematikou finančního vzdělávání a finanční gramotnosti, strategickými dokumenty řešící tuto problematiku v ČR. Dále pak vlivy, které finanční gramotnost utváří, a těmi jsou rodina, škola a okolní vlivy.</p> <p>Praktická část zjišťuje pomocí technik kvalitativního výzkumu podíl vlivů utvářející finanční gramotnost žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol a dle zjištění navrhuje možnosti zvyšování finanční gramotnosti v daných okruzích standardů finanční gramotnosti.</p>
Klíčová slova:	Finanční gramotnost, finanční vzdělávání, dospívající, rodina, škola, okolní vlivy
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with the finding of the share of the influences of the formation of financial literacy of grammar school pupils and secondary vocational schools. The main aim of this bachelor thesis is to find out the share of influences forming financial literacy of grammar school pupils and secondary vocational schools and to evaluate, based on the analysis, which areas of financial literacy standards II. grades of

	<p>elementary and secondary schools form a family that school and which surrounding influences and whether one of them prevails. The theoretical part deals with financial education and financial literacy, strategic documents dealing with this issue in the Czech Republic. Furthermore, the influences that financial literacy creates and these are family, school, and the surrounding influences.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Financial literacy, financial education, teens, the family, the school, the surrounding influences
Vázané přílohy k práci	Příloha 1. Otázky rozhovorů Příloha 2. Přepsané rozhovory
Rozsah práce	53
Jazyk práce	český

Obsah

Úvod	7
1 Vymezení problematiky finančního vzdělávání a finanční gramotnosti	11
1.1 Strategické dokumenty upravující finanční vzdělávání v ČR	12
1.2 Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ.....	12
1.3 Standardy finanční gramotnosti.....	13
1.4 Národní strategie finančního vzdělávání	15
2 Finanční gramotnost	17
2.1 Definice finanční gramotnosti	17
2.2 Dělení finanční gramotnosti	18
2.3 Vývoj finanční vzdělávání.....	19
2.4 Význam finančního vzdělávání	20
2.5 Projekty finančního vzdělávání	21
3 Vlivy podílející se na utváření finanční gramotnosti dospívajících	24
3.1 Rodina a rodinné prostředí	24
3.1.1 Funkce rodiny	25
3.1.2 Typy rodin	26
3.2 Škola.....	27
3.2.1 Funkce školy.....	27
3.3 Okolní vlivy.....	28
4 Cílová skupina výzkumu	30
4.1 Dospívající.....	30
4.2 Dospívající a peníze.....	31
4.3 Dospívající a hodnoty	32
5 Analýza výzkumného šetření	35
5.1 Stanovení výzkumného problému a výzkumných otázek	35
5.2 Cíle výzkumného šetření	35

5.3 Metoda výzkumného šetření.....	35
5.3.1. Rozhovor	36
5.3.2. Polostrukturovaný rozhovor	36
5.3.3. Otevřené kódování rozhovoru	36
5.4 Charakteristika výzkumného souboru	37
5.4.1. Charakteristika výzkumného souboru	38
5.5 Vyhodnocení výzkumného šetření	39
5.5.1 Interpretace výzkumné otázky č. 1	40
5.5.2 Interpretace výzkumné otázky č. 2	42
5.5.3 Interpretace výzkumné otázky č. 3	43
5.5.4 Interpretace výzkumné otázky č. 4	44
5.6 Shrnutí a diskuse výsledků	45
Závěr.....	48
Seznam zkratk.....	49
Literatura	50
Seznam tabulek, obrázků a grafů.....	52
Seznam příloh.....	53

Úvod

Být finančně gramotný je pro dnešní moderní společnost klíčovou kompetencí každého jedince. Společnost člověka neustále nabádá k různým finančním transakcím, od těch nejběžnějších, mezi které patří platby ať už hotovostní nebo bezhotovostní, a s nimi právě související finanční produkty, jako jsou vedení bankovních účtů, až po ty složitější, kam patří pojištění, spoření, investice a různé druhy půjček. Na to, aby se člověk dobře orientoval ve světě financí, musí mít určité znalosti z této oblasti, i když není zrovna bankovní úředník. Jednoduše proto, aby nenaletěl na první nabídku, která se mu naskytne a nezpůsobil si tak nemalé potíže, které mohou právě s výběrem špatné finanční nabídky vzniknout. V důsledku neuvážených rozhodnutí mohou jedinci vzniknout dluhy. A s dluhy je to jako s nemocemi. Člověka můžou oslabit, izolovat, dokonce i zničit. A včasná prevence tady může zachránit život takového jedince, a právě finanční vzdělávání takovou prevencí je (Hesová a Zelendová, 2011). Co dnes mladou generaci naučíme, to se nám za několik let vrátí. Finanční vzdělávání se tak jeví velmi potřebné. V důsledku modernizace a rychlého vývoje společnosti Česká republika reagovala na neustále měnící se situaci s přílivem mnoha finančních nabídek, a začala systematicky finančně vzdělávat nejen mládež, ale celou společnost. Děti od vstupu do základních škol. Dospělé pak prostřednictvím různých portálů, projektů a organizací. Výuka finanční gramotnosti je proto již dnes zakomponována do školních vzdělávacích programů základních a středních škol, což se děje povinně od roku 2013. Avšak první vlaštovky s touto tematikou ve výuce byly zaznamenány už v roce 2008. Dříve výuka finanční gramotnosti na školách neprobíhala, proto se jeví vzdělávání dospělých jako velmi aktuální a potřebné.

Výzkumný soubor, který jsem si vybrala, tvoří žáci víceletých gymnázií a středních odborných škol. Tito žáci se s výukou finanční gramotnosti povinně setkali již na II. stupni základní školy. Je však pravděpodobné, že výuka finanční gramotnosti (dále už jen FG) se v jejich učivu promítla už i na I. stupni ZŠ. Škola má tak ve finančním vzdělávání dnešní mládeže nezastupitelné místo. Další velmi významné místo utváření finanční gramotnosti zaujímá rodina. A v nemalé míře naše finanční chování ovlivňují ostatní okolní vlivy tzn. okolí, ve kterém se jedinec pohybuje a hromadné sdělovací prostředky neboli média, kam patří převážně internet, televize a rádio. Finanční svět není nic, čemu se lze vyhnout. Je pro člověka prostředím, ve kterém se denně pohybuje. Je tedy nasnadě, aby se každý jedinec stal finančně gramotným a svoje znalosti z tohoto světa neustále prohluboval a uplatňoval je ve svém reálném životě v nejlepší možné míře, a aby správným chováním a postoji k penězům byl dobrým

příkladem svému okolí. V našem případě tedy, aby rodiče byli dobrým vzorem svým dětem. Škola, aby v tomto smyslu plnila výuku FG co nejzodpovědněji. Média, aby dětem poskytovala takové informace, které využijí ve svém finančním světě ke svému užitku, nikoli obráceně.

Důvodem, proč jsem si zvolila toto téma právě u dospívající populace, je téměř každodenní rozprava o penězích s mým 16letým synem. Syn je ve fázi dospívání. Toto období patří mezi jedno z velmi obtížných, kritických, ale také zároveň rozhodujících životních období jedince. V tomto období dochází k dozrávání rozumových schopností a dotváření osobnosti. My pak jako rodina plníme základní funkci ve formování hodnot takového jedince. Je tedy na nás, jaké hodnoty svým dětem předáme. Myslím, že ne každý rodič si je plně vědom, že tím, jak se chová a jak jedná, že tím z velké části určuje, jak se bude chovat i jeho dítě. Rodiče si často neuvědomují, že jsou svým dětem hlavním vzorem. Je jedno co říkáme. Nejdůležitější je to, jak se chováme.

V dotváření postojů a osobnosti člověka rodině pomáhá škola a okolní vlivy jako kamarádi, vrstevníci a v nemalé míře média.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit podíl těchto vlivů na utváření finanční gramotnosti dospívajících, tedy žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol. Mým úkolem bude vymezit, jaké okruhy dle zásad Standardu finanční gramotnosti ovlivňuje rodina, škola anebo okolní vlivy, a jestli jeden z těchto vlivů převažuje nad ostatními.

V případě vlivu rodiny, bych chtěla tímto výzkumem do co největšího počtu rodin vnést povědomí, že právě my rodiče bychom měli mít snahu naše děti finančně vzdělávat. A že to tak činíme, často však nevědomě, tzn. dobrým i špatným způsobem. A pak je na nás, abychom se k penězům chovali zodpovědně, činili správná rozhodnutí ohledně správy svých financí, protože tím děti učíme nejvíce. V případě zjištění vlivu školy bude důležité apelovat na všechny pedagogické pracovníky, učitele a lektory, aby svou sílu výuky této problematiky nepodceňovaly. Ba naopak, aby si v tomto směru zvyšovaly svoje vzdělání, neboť právě to se jeví, jako slabá stránka výuky FG na školách. Některé zdroje uvádí, že právě nedostatečné ekonomické vzdělání pedagogů může být příčinou toho, proč učitelé nemají zájem finanční gramotnost vyučovat. A co se týče médií, aby ve své síle oslovit co nejvíce jedinců najednou, podávala takové informace, které budou pro člověka přínosem nikoli zkázou.

V teoretické části bakalářské práce jsem vymezila problematiku finančního vzdělávání a finanční gramotnosti, uvedla jsem strategické dokumenty řešící tuto problematiku v ČR a vývoj vzdělávání finanční gramotnosti. Uvedla jsem hlavní vlivy, které utváří finanční gramotnost dospívajícího jedince-rodinu, školu a okolní vlivy. Vymezila pojem cílové skupiny výzkumu-dospívajícího.

V praktické části jsem pomocí kvalitativního výzkumu zjišťovala podíl vlivů utvářející FG žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol. Stanovila jsem cíl práce, výzkumné otázky, následně otázky rozhovorů. Prostřednictvím polostrukturovaného rozhovoru s žáky jsem zjišťovala, které okruhy Standardu finanční gramotnosti utváří rodina, které škola a které okolní vlivy. Následně zvolila vhodnou metodu vyhodnocení dat výzkumného šetření, a tím byla metoda otevřeného kódování rozhovoru. Popsala jsem a výzkumný soubor pro realizaci výzkumného šetření. Následovalo vyhodnocení výzkumu, shrnutí a závěr.

Kdybych svojí prací pomohla jednomu jedinému dospívajícímu jedinci, aby se ve svém životě začal ke svým penězům a penězům své rodiny chovat více zodpovědně než doposud, i to by byl pro mě úspěch. Snaha však byla větší. Svým výzkumem jsem chtěla ukázat, kde nejvíc můžeme my dospělí přidat ruku k dílu. Jak my v rolích rodičů nebo pedagogů, můžeme být svým dětem v každodenní realitě dobrým příkladem. Jak naše děti jako rodiče můžeme v oblasti FG vychovávat. A jak jako pedagogové vzdělávat v tom nejlepším slova smyslu. Ukazovat jim, jak nezbytné je správně se rozhodovat a uváženě chovat ke svým penězům. Protože od dětství se učíme tím, že napodobujeme, co vidíme kolem sebe. Tímto výzkumem i škole jako zprostředkující instituci výuky FG bych chtěla ukázat, kde může udělat pro své žáky více. A v neposlední řadě by byla velká škoda, nechat dnešní mladou generaci utopit se v přílivu všech těch médií a nechat ji unést vlnami moderní společnosti a nestarat se, jaký dopad budou mít jejich rozhodnutí na budoucí generace. Vždyť povinností každé nové generace je poučit a osvětit generaci předchozí (Carr-Greg a Shale, 2010). A v oblasti FG to platí dvojnásob. Protože pokud naše děti naučíme chovat se zodpovědně k penězům, ony to budou stejně zodpovědně učit ty svoje. Pak má společnost nakročeno k lepší budoucnosti, bez tolika dluhů.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení problematiky finančního vzdělávání a finanční gramotnosti

Téma finanční gramotnosti je aktuální z důvodu alarmujících statistiky uvádějících aktuální zadlužení domácností, z kterých lze vyzorovat, že nemají tendenci do budoucna stagnovat ani klesat. To vyplývá z údajů České národní banky (dále jen ČNB), kde lze na číslech sledovat aktuální nárůst zadlužení domácností. A stejně jako stoupá celkové zadlužení, narůstají i exekuce a osobní bankroty. Mnozí lidé si bohužel stále ještě neuvědomují důsledky svého zadlužování a nepřemýšlí nad tím, co by se mohlo stát, když své dluhy nebudou schopni splácet. V důsledku toho, začal stoupat zájem o finanční vzdělávání (Opletalová a Kvintová, 2014).

Zadlužování domácností v dnešní podobě nebylo nikdy dříve tak běžnou záležitostí. Do roku 1989 byla většina úvěrů státem organizovaná a jednalo se zpravidla o novomanželské půjčky, o půjčky na stavby rodinných domů a bytové výstavby. Tehdejší doba poskytovala více jistot, téměř každý občan měl zaměstnání, za které dostával pravidelně svůj plat a z toho živil svoji rodinu. Nejezdilo se na drahé dovolené, rodina vlastnila zpravidla jeden automobil, bydlení se dalo pořídit za menší peníze, a pokud si na něj lidé vzali půjčku, úroky nebyly tak vysoké jako dnes.

Kiyosaki a Lechter (2001) ve své publikaci uvádějí, že *mnoho dospělých se naučilo staromódním pravidlům finanční jistoty a pak byli překvapeni, když se pravidla změnila. V důsledku toho také trpí mnohé z jejich dětí.*

Dnes jsou lidé schopni půjčit si peníze na dovolenou, vlastnit dvě auta na leasing, postavit si dům nebo koupit byt na hypotéku a vybavit si je spotřebiči a nábytkem pořízeným na úvěr. Zcela běžně si dnes lidé pořizují na splátky i mobilní telefony. Výjimkou není ani půjčka na vánoční dárky. Lidé se tak stávají mediálními otroky, oběťmi reklam a konzumenty různých výhodných půjček, které zdaleka nejsou tak výhodné, jak se na první pohled zdá. Často tak vítězí unáhlená rozhodnutí nad rozvahou. Momentální potřeba vlastnit všechno hned bez větší námahy vyhrává nad reálným zvážením situace, chvíli si počkat a pořídit si věc postupně za nějaký čas z vlastních zdrojů.

Rodiče dnes často nemají potřebné finanční vzdělání a svým neuváženým jednáním předávají špatné návyky svým dětem. Jedná se zejména o zadlužování se různými půjčkami na naprosto nedůležité věci a přeceňování svých možností takovéto půjčky splácet. Je proto velmi důležité uvědomit si, že rodina je první a jednoznačně velmi důležitá instituce, která má zásadní vliv na finanční chování jedince. Právě v rodině se jedinec učí všechny základní návyky, a to včetně návyků nakládání s financemi. Je nutné uvědomit si, že kořeny finančního vzdělávání jsou již zakotveny v samotné výchově a že právě rodiče jsou vzorem pro své děti. To, jak sami o penězích hovoří a jak s penězi nakládají, tím vším utváří postoje a návyky k penězům svých dětí. Z toho vyplývá jediné, že sami rodiče musí být finančně gramotní, aby své děti vedli k FG. A bohužel výzkumy stále ukazují na fakt, že v rodinách chybí toto povědomí. Rodiče mají spíše tendence s dětmi o penězích nehovořit a už vůbec s nimi neřešit výdaje či investice rodiny. Je nutné uvědomit si, že rodina je jednoznačně první a zásadní instituce utvářející vliv na finanční gramotnost každého jedince po celý jeho život. Druhou institucí, která má také zásadní vliv na finanční gramotnost mladých jedinců, je bezesporu škola. A mezi další řadíme okolní vlivy, jako jsou všechna média-internet, televize, rádio a také kamarádi a vrstevníci.

Jako první ve své práci uvedu strategické dokumenty řešící vzdělávací politiku FG gramotnosti v ČR.

1.1 Strategické dokumenty upravující finanční vzdělávání v ČR

Dokumenty upravující finanční vzdělávání v ČR vymezují postupy jak a ve kterých oblastech finanční vzdělávání posilnit. Cílem je systematicky propracovaný plán finančního vzdělání napříč celou společností. Uvedme si první z nich, a tím je Systém budování finanční gramotnosti na školách.

1.2 Systém budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ

Systém výuky finančního vzdělávání na školách v ČR je dnes již propracován. První dokumenty, které upravují finanční vzdělávání v České republice, začínaly vznikat v roce 2005 a to na základě iniciativy vlády ČR. Vláda tehdy požadovala zavést a rozšířit výuku FG na základních a středních školách, a tak zadala 1. místopředsedovi vlády a ministru financí, ministryni školství, mládeže a tělovýchovy a ministru průmyslu a obchodu připravit *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách (dále jen SBFSG)*. Tento

dokument byl vytvořen mezirezortní pracovní skupinou, složenou ze zástupců Ministerstva financí (dále jen MF), Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), Ministerstva práce a obchodu (dále jen MPO), Výzkumným ústavem pedagogickým (dále jen VÚP), Národním ústavem odborného vzdělávání (dále jen NÚOV) a také zástupci obchodních akademií. První verze vznikla již v roce 2006, ale postupně byla aktualizovaná do současné verze až v roce 2007. Tento dokument byl vytvořen v souladu s tzv. *Strategií finanční gramotnosti*. FG se dnes již na základních a středních školách povinně vyučuje od roku 2013. Součástí SBFG jsou tzv. *Standardy finanční gramotnosti*, které vymezují ideální úroveň finanční gramotnosti konkrétní cílové skupiny, v našem případě žáků středních škol. O standardech budu psát podrobněji v kapitole 1.3 (Opletalová a Kvintová, 2014).

Na začlenění FG do výuky na školách se podílí několik subjektů. Jedná se o vzájemnou spolupráci rezortů veřejné správy i dalších institucí, z nichž každý má v problematice finančního vzdělání rozdílné postavení, ale všechny směřují ke stejnému cíli a tím je gramotný občan. Mezi klíčové aktéry patří MFČR a jeho role spočívá, co se vzdělání týče, v podpoře procesu začlenění finančního vzdělávání do Rámcových vzdělávacích programů (dále jen RVP) základních a středních škol. Dalším velmi významným aktérem je MŠMT, které společně s NÚOV a VÚP zabezpečují začlenění Standardů finanční gramotnosti do RVP konkrétních škol s cílem zvyšovat úroveň FG. Vzdělávací instituce pak realizují finanční vzdělávání prakticky. ČNB je vnímána jako ekonomický aktér a podílí se na podpoře přípravy učitelů pro výuku FG na školách a v neposlední řadě je zde velmi důležitá zpětná vazba od MPO v rámci občanských spotřebitelských organizací (Opletalová a Kvintová, 2014).

1.3 Standardy finanční gramotnosti

Jak jsem uvedla, *Standardy finanční gramotnosti* byly stanoveny v rámci zmíněného *Systému budování finanční gramotnosti na ZŠ a SŠ*. Standardy stanovují cílovou úroveň FG vždy pro konkrétní stupeň vzdělání a poslední ročník SŠ se považuje za stupeň FG dospělého jedince = spotřebitele.

V současné době jsou Standardy FG povinně implementovány do RVP pro základní a střední vzdělání. Ty slouží jako východisko pro konkrétní vzdělávací programy, v našem případě školských vzdělávacích programů (dále jen ŠVP) víceletých gymnázií a středních odborných škol. FG se nevyučuje jako samostatný předmět. V kompetenci ředitele školy

je rozsah a výběr předmětů, do kterých výuku FG zařadí. Většinou je problematika FG zakomponována do společenskovedního, matematického a ekonomického vzdělání, a to do vzdělávacích oblastí jako je Člověk a svět práce, Člověk a společnost a do Matematiky. Praktická výuka může mít pak několik podob. Většinou jde o výuku za pomoci vzdělávacích publikací a učebnic. Při výuce FG by se mělo dbát na co nejvíce praktických prvků, ukázek a příkladů, protože se jedná hlavně o rozvoj schopností a dovedností. A právě z toho důvodu se doporučují výukové metody s aktivním zapojením žáků. Často se tak na školách uplatňují metody problémového výkladu, didaktické hry, situační metody a projektová vyučování a snadnější porozumění věci pak usnadní metody inscenační. Naproti tomuto aktivnímu způsobu výuky stojí metoda práce s textem, kde se rozvíjí i gramotnost obecně. Nejčastěji využívanou metodou na všech školách byla jednoznačně metoda řešení úloh (Opletalová a Kvintová, 2014).

Dle SBFNG žák středního vzdělání bude mít znalosti ze 4 okruhů Standardu finanční gramotnosti. Okruhy a z nich vyplývající znalosti uvádí tab. č. 1.

Tabulka č. 1: Okruhy Standardu FG pro II. stupeň ZŠ a SŠ (PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT? © 2013)

OKRUHY STANDARDU FINANČNÍ GRAMOTNOSTI PRO II. STUPEŇ ZŠ A SŠ	
A	<p>NAKUPOVÁNÍ A PLACENÍ</p> <p>formy plateb, nakládání s penězi, rizika plateb, druhy karet, placení v tuzemské i v zahraniční měně, tvorba ceny, inflace, její vliv na příjmy, vklady a úvěry, dlouhodobé finanční plánování, ochrana spotřebitele</p>
B	<p>HOSPODAŘENÍ DOMÁCNOSTI</p> <p>sestavování rozpočtu jednotlivce/domácnosti, pravidelné a nepravidelné příjmy, výdaje domácnosti, zvažování nezbytnosti výdajů, druhy finančních produktů, výpočty úročení plánování finančních cílů</p>
C	<p>PŘEBYTEK ROZPOČTU DOMÁCNOSTI</p> <p>úspory, spotřeba, investice, druhy pojištění, druhy spoření, důchodové spoření</p>
D	<p>SCHODEK ROZPOČTU DOMÁCNOSTI</p> <p>řešení schodku rozpočtu domácnosti, vhodnost půjček, porovnání půjček, důsledky a příčiny nesplácení dluhů, řešení zadlužení, předlužení, možnosti oddlužení, důvěryhodnost úvěru, využití RPSN, rizika půjček</p>

V praxi to znamená, že žák bude mít v okruhu A, nakupování a placení, vědomosti z oblasti veškerých forem platebního styku, bude umět popsat rizika s těmito platbami spojenými, bude znát cizí měnu a bude umět směnit peníze dle kursovního lístku, bude znát pojem inflace, její vliv na příjmy, vklady a úvěry, bude znát druhy platebních karet a jejich rozdíly. Bude znát pojem spotřebitel a práva s ním spojená. Z okruhu B, hospodaření domácnosti bude vědět, co je to rozpočet domácnosti, co patří mezi příjmy domácnosti, co mezi výdaje, bude znát druhy finančních produktů, rozpozná jejich využití, bude vědět co je úrok, a bude zvažovat a plánovat svoje výdaje. V okruhu C, přebytku rozpočtu domácnosti uvede příklady spoření, pojištění, investic a své postoje ke spoření. V posledním okruhu D, schodku rozpočtu domácnosti bude znát vhodnost a rizika půjček, jejich důsledky nesplácení, bude znát pojmy zadlužení a předlužení a bude mít pojem o dlouhodobém finančním plánování. V případě středních odborných učilišť se více klade důraz na oblast spojenou se zaměstnáním, případně podnikáním v oboru. Co se týče postojů a chování žák bude umět uplatnit svá práva, bude si vědom plnění svých povinností, v případě finančních problémů jejich včasného řešení, o svých příjmech a výdajích bude mít přehled, bude dlouhodobě plánovat, bude vytvářet finanční rezervy, bude uchovávat své důležité doklady, a bude si vědom ochrany svých osobních údajů. V případě dluhu bude splácet své závazky včas a v plné výši (MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÁ REPUBLIKA © 2005).

Povinná výuka do škol byla zavedena na základě Strategie finančního vzdělávání v roce 2007. Česká republika se stala jednou z prvních zemí, které zavedly povinnou výuku FG (PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT? © 2013).

1.4 Národní strategie finančního vzdělávání

Národní strategie pro finanční vzdělávání je aktualizovaná verze dokumentu Strategie finančního vzdělávání z roku 2007. Tento konečný dokument byl v roce 2010 přijat vládou na Usnesení č.338/2010. Jedná se o ucelený systém finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně FG všech občanů České republiky (PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT? © 2013).

Tato strategie navazuje na řadu kroků pro ochranu spotřebitele a vzdělávání obecně. A to to jak na evropské, tak i mezinárodní úrovni. Strategie vychází z doporučení světové organizace OECD, což je Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (dále jen OECD)

a z doporučení Evropské unie. V rámci OECD vznikla mezinárodní skupina INFE. Cílem této skupiny je zvyšování celosvětového povědomí o důležitosti finančního vzdělávání a podpora členských států ve vytváření jejich národních strategií. Cílem strategie je aktivní a odpovědná účast jedince na finančním trhu, prevence proti předlužení a zajištění na stáří. Princip finančního vzdělávání spočívá v *obecnosti*, což znamená, že vzdělávání je v obecné rovině, nepropaguje konkrétní produkty ani služby. Další z principů je *princip odbornosti*, což znamená, že obsah určený k tomuto vzdělávání musí být odborný stejně jako vzdělavatelé. Poslední princip je *princip zacílení*, a to znamená, že vzdělávání musí mít vždy vymezenou cílovou skupinu, pro kterou je vzdělávací program určený (PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT? © 2013).

Finanční vzdělávání má tzv. *dvou pilířovou strukturu*. To znamená, že je tvořen pro dvě cílové skupiny. První skupinou jsou děti, tj. *počáteční vzdělávání* a druhou skupinou jsou dospělí, tj. *vzdělávání další*. Cíleně je tak vzdělávání vytvořeno, aby zasáhlo celou populaci. Počáteční vzdělávání garantované státem poskytuje výuka na školách. Další vzdělávání dospělé populace zajišťuje soukromý sektor. Vzdělávání probíhá prostřednictvím profesních sdružení finančních institucí a sdružení spotřebitelů (PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT? © 2013).

Cílem finančního vzdělávání, ať už dětí či dospělých, není encyklopedická znalost, ale umět pracovat s informacemi a ty správně zpracovat a využít (Opletalová a Kvintová, 2014).

Další vzdělávání tedy vzdělávání dospělé populace se uskutečňuje např. prostřednictvím vzdělávacích kurzů, individuální poradenskou a konzultační činností bank a finančních institucí, projekty soukromých a neziskových organizací, publikační a přednáškovou činností a v neposlední řadě poskytování informací sdělovacími prostředky. Jedná se zde o televizi, noviny a časopisy, různé informační materiály a neméně důležitou funkci plní internet. Z projektů, bych zmínila projekt, *Rozumíme penězům* nebo *Den finanční gramotnosti*. Poradenská a konzultační činnost bank a finančních institucí se týká služeb klientů, zpravidla jde o poskytování úvěrů, spoření, různých pojištění a dalších finančních služeb. Mezi publikační a přednáškovou činností patří knihy, metodické příručky a různé odborné konference (Opletalová a Kvintová, 2014). Co vůbec je *finanční gramotnost*?

2 Finanční gramotnost

Dnešní moderní doba nutí člověka neustále vnímat změny přicházející s vývojem společnosti a nutí ho přizpůsobovat se ve všech oblastech života. Neméně důležitou oblastí, kde je třeba neustále větší zainteresovanosti člověka, je právě oblast financí. Finanční trh se velmi dynamicky vyvíjí, neustále přibývají finanční nabídky, produkty, služby. Mění se zákony, daně, výhodnost produktů a člověk je tak vystaven obrovskému tlaku. Abychom obstáli v tomto měnícím se světě, musíme být finančně gramotní. A to znamená, že musíme být v této problematice vybaveni potřebnými znalostmi, dovednostmi a schopnostmi, abychom mohli činit kvalifikovaná rozhodnutí, která nás ochrání před nevýhodnými produkty a celkově před předlužením (Opletalová a Kvintová, 2014).

2.1 Definice finanční gramotnosti

Abychom mohli hodnotit a měřit FG, musíme znát její definici. Existuje více definic finanční gramotnosti, uveďme alespoň některé z nich. Například OECD vytvořila následující definici, která zahrnuje jednotlivé kroky procesu zvyšování FG: *Finanční vzdělávání je proces, jehož prostřednictvím si uživatelé finančních služeb i investoři zvyšují porozumění finančním produktům a pojmům a současně prostřednictvím informací, instrukcí a nestranných rad vytvářejí schopnost uvědomovat si finanční rizika i finanční příležitosti, schopnost provádět informovaný výběr, učit se, kam se obrátit o radu či pomoc a provádět další kroky vedoucí ke zlepšování své finanční well-being a ochrany* (Dvořáková a kol., 2011).

Kiyosaki a Lechter (2001) ve své knize definují FG jako *součet dvou složek: informací a vzdělání, kdy bez patřičného vzdělání v oblasti financí je pro člověka obtížné využít informace v praxi.*

Pro zlepšení podmínek v bankovním sektoru byla vytvořena *Pracovní skupina pro finanční vzdělávání*. Pracovní skupinu tvořily rezorty MF, MŠMT, MPO a ČNB společně se spotřebitelskými sdruženími. Tato pracovní skupina se na základě vzájemných konzultací a s využitím zahraničních zkušeností shodla na níže uvedené definici a tato definice je i součástí Národní strategie finančního vzdělávání. *Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně*

gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní/rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace (PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT? © 2013).

V roce 2017 tato Pracovní skupina odsouhlasila novou, kratší verzi FG: *Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a postojů nezbytných k dosažení finanční prosperity prostřednictvím zodpovědného finančního rozhodování (PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT? © 2013).*

FG se dělí na několik složek, které uvedu v následující kapitole.

2.2 Dělení finanční gramotnosti

FG je součástí ekonomické gramotnosti. Ta zahrnuje schopnost zajistit si příjem a s tímto příjmem umět rozumně zvažovat veškeré svoje finanční transakce.

FG zahrnuje tři složky *gramotnost peněžní, cenovou a rozpočtovou.*

Peněžní gramotnost zahrnuje znalosti nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz, tzn. znalost transakcí a nástrojů určených k jejich správě. Peníze mohou mít několik významů, většinou znamenají hotovost tzn. mince a bankovky, mohou být i synonymem pro majetek nebo bohatství, ale i příjem nebo důchod.

Cenová gramotnost zahrnuje porozumění cenovým mechanismům a inflaci. Jedná se o základní pochopení národního hospodářství tzn. celkový růst produktu národního hospodářství, míra zaměstnanosti, nezaměstnanosti a pochopení daňového systému.

Rozpočtová gramotnost zahrnuje znalosti nezbytné pro správu osobního či rodinného rozpočtu, tzn. vedení domácího rozpočtu. Dále i plánování a rozhodování se ohledně finančních produktů, mezi něž řadíme správu finančních aktiv, což jsou vklady, investice a pojištění, a správu finančních závazků, což jsou např. úvěry (PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT © 2013).

S finanční gramotností souvisí *gramotnost informační, právní a numerická.*

Informační gramotnost znamená, že je člověk schopen přijímat, chápat a vyhodnocovat informace a je schopen posoudit jejich hodnověrnost a účelovost (Balabán, 2009). Je již známo, že naše společnost je zahrnuta obrovským nadbytkem informací, a že ne všichni musí chápat tyto informace stejně (Hubinková a kol., 2008). Lidé jsou zahlceni reklamou, jež nás neustále nabádá k výhodným nákupům, finančním produktům a půjčkám. Nemałym rizikem jsou dnes docela jistě sociální sítě, kde člověk odkrývá své soukromí, ať už fotografiemi, ale také tím, jaké sdílí pocity, příspěvky a tím pak podává lehko dosažitelné informace o sobě samém.

Právní gramotnost znamená, že člověk ví, jak funguje náš právní systém, má přehled o právech a povinnostech spotřebitele, ví, kam se případně obrátit o pomoc (Opletalová a Kvintová, 2014). Jde pak především o ochranu spotřebitele, tzn. člověka samotného při rozhodování a uzavírání smluv. Dnešní spotřebitel by měl alespoň znát Občanský zákoník, tj. Zákon č.89/2012 Sb. (ZÁKONY PRO LIDI. CZ © 2010).

Numerická gramotnost znamená, že člověk aplikuje matematické znalosti ve vztahu k financím (Opletalová a Kvintová, 2014). Jedná se o každodenní transakce s penězi, umí si spočítat např. úrok nebo splátkový kalendář u úvěru.

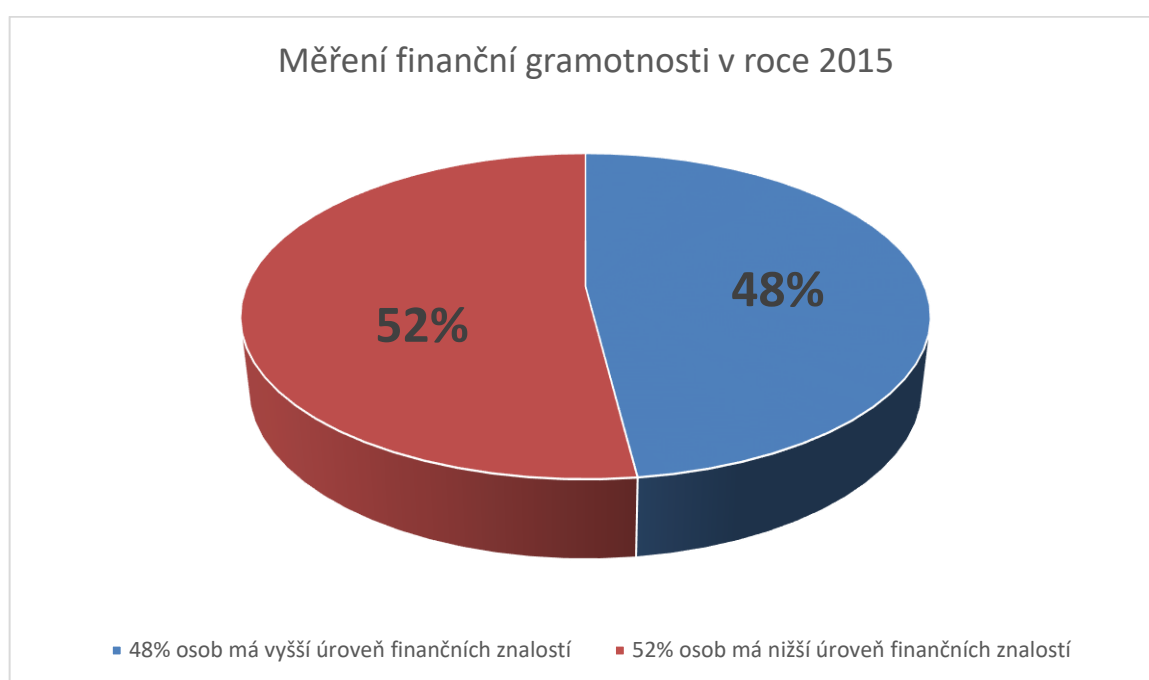
2.3 Vývoj finanční vzdělávání

První potřebu posílit finanční FG občanů pocítila Česká republika až v 90. letech minulého století. Tehdy se o ní začalo uvažovat jako o jedné z klíčových kompetencí nutné pro zapojení jedince do aktivního života. Finanční trh se začal stávat složitějším, začal nabízet občanům různé finanční produkty a bylo třeba se orientovat v tomto světě a mít finanční znalosti, aby nedocházelo k nekalým praktikám některých subjektů na finančním trhu. A jelikož k takovýmto situacím docházelo, bylo třeba reagovat na ochranu spotřebitele a vláda tak v roce 2005 učinila první kroky a reagovala tak na potřebu vytvoření uceleného systému finančního vzdělávání. Zadalá konkrétním rezortům zahájit potřebná opatření, a ta byla dokončena v roce 2007 v podobě třech, již výše zmíněných klíčových dokumentů. Jedná se o tyto dokumenty *Strategii finančního vzdělávání, Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách a Standardy finanční gramotnosti* (Dvořáková a kol., 2011).

2.4 Význam finančního vzdělávání

Ať chceme nebo ne, peníze jsou důležitou součástí našeho života. Bez peněz se v dnešní době nedá žít. Je proto velmi důležité naučit se s nimi zacházet. Ten, kdo s nimi neumí správně zacházet, se pak lehce může dostat do problémů. Žijeme pod tíhou dluhů (Lichtenberková a Merunková, 2017). Obyvatelé ČR mají ke dni 30. 11. 2018 jen na spotřebu vypůjčeno přes 298 mld. Kč, na bydlení pak 1 244 mld. Kč (KURZYCZ © 2000). Z těchto údajů vyplývá, že finanční vzdělávání je velmi potřebné.

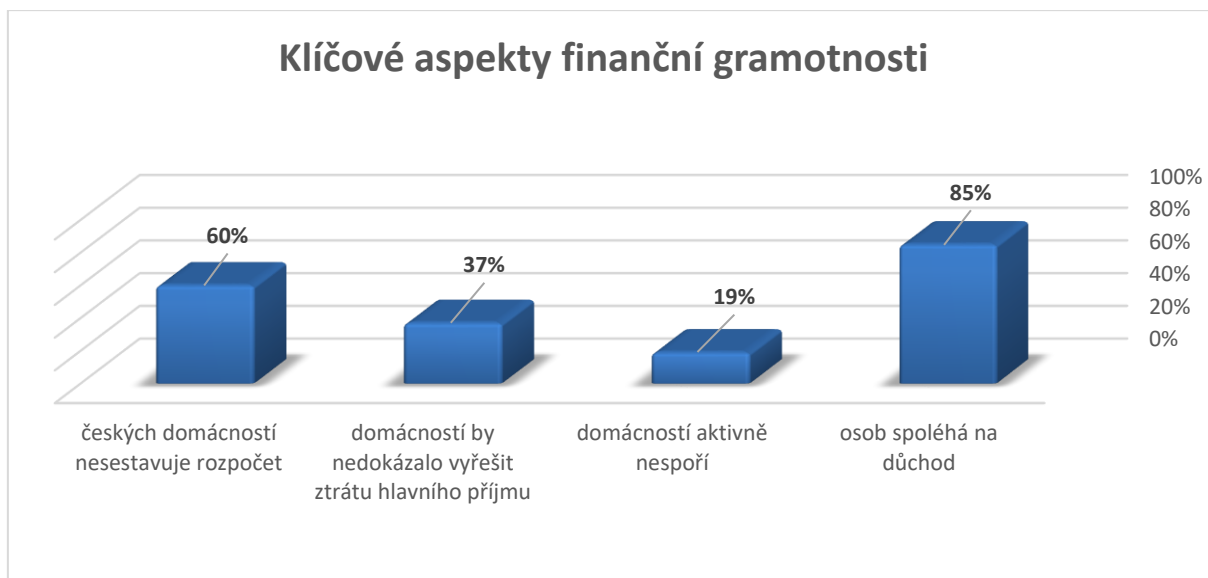
Jak ukazují výsledky měření FG občanů ČR z roku 2015, stále převažuje větší procento osob s nízkou finanční gramotností viz Graf č. 1.

Graf č. 1: Měření finanční znalosti v roce 2015 (PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT? © 2013).

Z výsledků měření finančních znalostí vyplývá, že čím vyšší vzdělání a příjem, tím vyšší znalost. Nejmenší finanční znalost mají studenti, a to z důvodu, že se o své finance nezajímají a tím, že o nich ani nerozhodují, tak nemají ani zkušenosti.

Z celkového měření se ukázalo, že je důležité sestavovat domácí rozpočet, spořit si finance pro případnou ztrátu hlavního příjmu a spoření na důchod. Tyto aspekty se ukázaly, jako důležité při zvyšování finanční gramotnosti obyvatel ČR viz Graf č. 2.

Graf č. 2: Klíčové aspekty finanční gramotnosti (PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT? © 2013).

Ze závěrů měření také vyplývá, že je důležité naučit se zacházet s osobními a rodinnými financemi, a to jednak proto, abychom se nedostali do finančních problémů a abychom si díky správnému zacházení s nimi mohli plnit své sny a cíle. Splnění těchto dvou aspektů se nazývá osobní prosperita. Budou-li prosperovat lidé, bude prosperovat celá republika. Prosperita je cíl, ke kterému bychom měli všichni směřovat. Je tedy velmi důležité začít s finančním vzděláváním již od útlého věku, aby nová generace dospělých byla gramotnější než ta současná (Lichtenberková a Merunková, 2017).

2.5 Projekty finančního vzdělávání

Ministerstvo financí působí jako koordinátor a informátor v oblasti projektů, týkajících se finančního vzdělávání. K dnešnímu dni eviduje několik takovýchto projektů, z nichž nejznámější je projekt společnosti *Partners. Partners Financial Services, a.s.* se finančním poradenstvím zabývá od roku 2007. V současné době se jedná o největší finančně poradenskou společnost v České republice zajišťující komplexní poradenství všech oblastí osobních financí. Ať už se jedná o pojištění, investice či hypotéky. Finanční vzdělávání je pro Partners prioritou. Spolupracuje v tomto smyslu např. s televizí v pořadu *Krotitelé dluhů*, anebo své rady zprostředkovává pomocí svého online finančního magazínu www.finmag.cz a momentálně již vlastní i server o financích www.penize.cz. Mezi nejzajímavější činnost společnosti patří projekty, z nichž bych já zmínila jeden, a to *Den finanční gramotnosti*. Tento projekt spustila společnost Partners v roce 2011. Cílem bylo diskutovat veřejně o problémech finanční gramotnosti, dále dosažení spoluprací s UNESCO vyhlášení *Dne finanční gramotnosti* na

8. září, kdy je celosvětově od roku 1966 vyhlášen tento den jako *Mezinárodní den gramotnosti*. Dalším cílem tohoto projektu je zvyšování finanční gramotnosti obyvatelstva formou publikační činnosti a veřejných přednášek spolupracující s webem www.denfinancniagramotnosti.cz. Jednotliví poradci zvyšují finanční gramotnost široké veřejnosti formou standardizovaných lekcí. Využít je mohou bezplatně po přihlášení do projektu i školy pro žáky základních a studenty středních škol. Přihlásit se však mohou i dospělí např. učitelé, úřady práce nebo různá centra pro děti a mládež, dětské domovy či jiné podpůrné instituce (PARTNERS FINANČNÍ PORADENSTVÍ JINAK © 2019).

MFČR vytvořilo pro mě jednoznačně nejobsáhlejší vzdělávací portál s finanční tematikou *Proč se finančně vzdělávat*. Každý občan si zde může najít odpověď na téměř všechny otázky ohledně financí, ať už rad ohledně rodinných financí, rad na ochranu spotřebitele, pojištění, ale jsou tu rady i pro odborníky a zajímavé odkazy na různé finanční instituce (PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT? © 2013).

Všechny výzkumy už dnes ukazují, že být finančně vzdělaný bude stejně důležité jako umět číst, psát a počítat. Protože pouze finančně vzdělaný jedinec bude schopen činit správná rozhodnutí ohledně správy svých peněz a zamezí tak možným nepříjemným situacím, které by v důsledku nedodržení závazků k finančním institucím mohly vzniknout. Každý vzdělávací prostředek, ať už výuka ve škole, výchova k hospodaření s penězi v rodině, ale i projekty, weby či poradny vedoucí ke zvyšování úrovně finanční gramotnosti, budou pro celou společnost do budoucna velkým přínosem. Protože důsledkem nesprávných rozhodnutí některých jedinců se může stát a stává se, že se jedinec ocitne na okraji společnosti. Mnohdy i se svou rodinou, je tak zcela vyčleněn sociálně, ekonomicky i kulturně. Finanční vzdělávání by mělo působit preventivně vůči těmto nežádoucím jevům. Nikdo nechce, aby dnes, na začátku 21. století kdokoli živořil. Rodiče mají povinnost své děti chránit, ne je vystavovat stresujícím situacím, z nichž jednoznačně exekuce či osobní bankroty mohou být. Nejsou výjimkou ani zadlužené děti. Příkladem je Kristýna Bandová. Do školy jezdila tramvají na černo, dostala několikrát pokutu, kterou její matka nezaplatila. Kristýně se tak nevědomě navyšoval dluh a přišla na něj náhodou, až ve svých 18. letech, kdy si její první plat odebral exekutor. A to není jediný případ, kdy se dítě nezodpovědným chováním svých rodičů dostalo do takové situace. V Česku bylo v roce 2018 evidováno více než 8200 exekucí vedených proti nezletilým (AKTUÁLNĚ. CZ © 1999).

I z toho vyplývá, že funkční rodina je pro dítě tím nejlepším dobrým základem pro jakékoli vzdělání, zejména to finanční. Není však jediná, kdo utváří FG dětí. K rodině se přidává ještě škola a okolní vlivy.

3 Vlivy podílející se na utváření finanční gramotnosti dospívajících

Mezi vlivy podílející se na utváření FG patří jednoznačně rodina, škola a okolní vlivy. Rodina je první institucí v životě každého člověka, časem se k ní přidává instituce další a tou je škola. Současně se školou jedince utváří jeho kamarádi, spolužáci, vrstevníci z různých zájmových kroužků a volnočasových aktivit. V pozdějším věku přichází vliv médií, jako je televize, internet, rádio a různý propagační materiál. Jako první z těchto vlivů zmíním rodinu.

3.1 Rodina a rodinné prostředí

Rodina je jednoznačně pro vývoj dítěte a získávání návyků tou nejzásadnější institucí. Jedinec zdědí po svých rodičích určité vlastnosti, zbytek povahových rysů si pak vytváří právě v průběhu života z tohoto prostředí. První návyky si dítě jednoznačně osvojuje v rodině, pozoruje chování rodičů, učí se od nich pravidlům. Takto si dítě vytváří svoje normy. Do jaké míry jsou však tyto normy totožné s normami společenskými, to nedokáže jedinec posoudit, přestože se nimi řídí a chová se podle nich. Osobnost člověka se v rodině formuje. Přestože hodnoty si utváříme celý svůj život na základě zkušeností, je nutné, aby rodiče učily děti už od raného dětství uznávat základní morální hodnoty. Pak tento nejdůležitější a nejefektivnější způsob výchovy může přispět k tomu, aby se děti ve svém budoucím životě cítily šťastně (Eyre a Eyre, 2013).

Rodina, ta klasická, tzv. *nukleární*, to jsou rodiče a děti. Rodina *širší* zahrnuje příbuzné ze stran obou rodičů, tj. babičky, dědečky, tety a strýce, švagrové a švagry, sestřenice a bratrance, synovce a neteře (Cajthamlová, 2017). Rodina by měla dětem dávat především pocit bezpečí. Být oázou ve světě, který je dnes spíše honbou za úspěchem, za penězi, plný tvrdosti, přetvářek a vysokých nároků, včetně anonymity. Právě v rodině jsou lidské vztahy stavěny před výkon a prestiž, které si dnes tolik žádá moderní společnost. Kde jinde, než v rodině bychom měli mít více prostoru pro pravdivost, upřímnost, otevřenost a vzájemnost? Rodina musí držet spolu! Mít společné radosti i starosti. Dobrá rodina je otevřená, není pro nikoho vězením a má pevné vztahy (Říčan, 2013). Přestože se dnes asi všichni shodneme na tom, že peníze nejsou zárukou štěstí, je dobré je mít. Pořád ještě v našem životě naštěstí platí vyšší hodnoty, jako jsou láska, děti, zdraví, přátelství, ale i práce, sex nebo kultura. Mít však dnes dostatek peněz, znamená mít i odpovědnost s nimi dobře nakládat. My rodiče často

jednáme ve snaze dopřát svým dětem všechno to, co my sami jsme ve svém dětství mít nemohli. Dárky si vykupujeme u dětí svou lásku, kupujeme si jejich úsměvy, nahrazujeme jim finanční odměnou přemíru času stráveného v zaměstnání. A obdobně se chováme i k sobě. Za předměty směňujeme svoje city, ve snaze umlčet frustraci ze zaměstnání, z partnera nebo vlastního neúspěchu. Otevřeme peněženku, a koupíme si boty, které si ani jednou nevezmeme na sebe, protože my na to máme. Nevědomě tak dětem předáváme ten samý vzor kompenzace (Laniado, 2002). Stejně je to i s dluhy. Život na dluh se stal zcela normálním jevem. Místo, abychom nějaký čas šetřili na to, po čem toužíme, splácíme úvěry, hypotéky, a výhodné půjčky. Dětem tak předáváme, že všechno se dnes dá pořídit snadno a rychle, bez šetření, bez těšení. Děti dnes často ani nepoznají pocit na něco se těšit. Společnost podléhá reklamě. Lidé si léčí deprese nakupováním. Města zahlcují velkolepé obchodní domy. Lidé si zvykli utrácet v nich svůj drahý čas i peníze (Říčan, 2013). Je škoda, že rodina dnes v mnoha případech ztrácí v moderním světě některé ze svých funkcí.

3.1.1 Funkce rodiny

Rodina by měla plnit důležité funkce v životě společnosti i jednotlivce. Mezi funkce, které zajišťuje, patří *funkce emocionální*, kde rodinné prostředí působí na citový vývoj a umožňuje citovou výchovu i oporu. *Funkce reprodukční* je jednoznačná, jde o početí potomstva. Další funkce je *sociálně ekonomická*, ta plní socializační funkci pro členy rodiny a zabezpečení tzv. hmotných statků členů. V neposlední řadě rodina plní *funkci psychologickou*, kdy se všichni členové rodiny vzájemně podílejí a ovlivňují na vývoji každého člena rodiny. Funkce *kulturně výchovná* udává členům postoje a kulturní vzory společně s celkově výchovnými aspekty (Cajthamlová, 2017). Jinými slovy funkce rodiny začíná narozením dítěte, péčí o něj, jeho socializací, přes předávání tradic a hodnot. Zahrnuje kontrolu chování a jednání svých členů. Poskytuje ochranu všem členům, zvláště v zátěžových situacích, jako je nemoc, nebo ohrožení ekonomických podmínek. Rodina poskytuje svým členům důležité osobní vztahy, kde mohou spolu sdílet radost i smutek, úzkost i uklidnění, přijímat zde péči a tu na oplátku poskytovat druhým (Čáp a Mareš, 2011). Podstatou rodiny je citová vřelost mezi partnery a generacemi rodin a v poskytování ochrany a zázemí dětem. Tváří v tvář trendu rozpadu rodin a komplikovaným vztahům mezi partnery se však setkáváme s opakem. Komplikované vztahy bývalých partnerů mohou velmi výrazně ovlivňovat chování a celkově narušit zdravý vývoj dítěte (Cajthamlová, 2017). Stabilitu rodinných vztahů může narušit rozvod, rozchod partnerů, úmrtí rodiče, příchod nového partnera a spousta dalších aspektů. Z výzkumů vyplývá, že rodina neúplná či doplněná poskytuje dítěti horší podmínky pro jeho

vývoj, převážně emoční. Má vliv na jeho stabilitu-labilitu (Čáp a Mareš, 2001). Rodina by měla dětem dávat především pocit bezpečí. Být oázou ve světě, který je dnes spíše honbou za úspěchem, za penězi, plný tvrdosti, přetvářek a vysokých nároků, včetně anonymity. Právě v rodině jsou lidské vztahy stavěny před výkon a prestiž, které si dnes tolik žádá moderní společnost. Kde jinde, než v rodině bychom měli mít více prostoru pro pravdivost, upřímnost, otevřenost a vzájemnost? Rodina musí držet spolu! Mít společné radosti i starosti. Dobrá rodina je otevřená, není pro nikoho vězením a má pevné vztahy (Říčan, 2013).

3.1.2 Typy rodin

Dunovský rozlišuje několik typů rodin (Dunovský, 1986)

- *Úplnou*, v níž žijí oba vlastní rodiče v manželství s dítětem, dětmi
- *Neúplnou*, kdy jeden vlastní rodič žije osaměle s dítětem, dětmi
- *Doplňenou*, kdy vlastní rodič, jemuž je dítě svěřeno do péče, žije v novém manželství s jiným partnerem
- *Náhradní*, kdy dítě žije u adoptivních rodičů nebo pěstounů
- *Družskou*, kdy oba vlastní rodiče, nebo jeden z nich, žije se svým partnerem a dítětem bez uzavření manželství

I to, v jaké rodině dospívající jedinec žije, má vliv na jeho znalosti a postoje k penězům. Děti z rozvedených rodin mohou trpět tím, že peníze může jeden z rodičů využívat právě jako prostředek náklonnosti, nebo naopak dítě může trpět finančním nedostatkem, protože rozvedený rodič nemusí sám chod rodiny finančně zvládat. Dnes nejsou výjimkou ani rodiny s tzv. střídavou péčí, kdy jeden týden žije dítě u matky, druhý týden u otce. Dítě tak může každý týden žít ve zcela odlišných podmínkách. Dnes děti mohou žít i v nefunkčních rodinách, kde rodiče utratí své finance za alkohol, cigarety, ale i drogy. Také se můžeme setkat s dětmi, jejichž rodiče disponují velkým majetkem a takovéto děti žijí v každodenním blahobytu. Vedle těchto dětí jsou naprosto odlišné dva světy mladých lidí. Těch, co nosí značkové oblečení, co vlastní nejnovější modely mobilních telefonů a co je rodiče vozí do školy luxusním automobily. A naopak těch dětí, u kterých rodiče nemají ani na zaplacení školních obědů. Předpokládejme, že všechny tyto aspekty budou mít vliv na FG dítěte.

Hned po rodině následuje škola, jako druhá instituce utvářející finanční FG žáků.

3.2 Škola

Škola je 2. základní institucí budující charakter našeho dítěte. Je jednoznačně neoddelitelnou součástí výchovy dítěte, ale nemůže nahradit rodinu. Úlohou školy je vzdělávat a jak jsem již uvedla, pouze upevňovat postoje, pomoci utvářet názory a celkově přispívat k formování osobnosti jedince. Rodiče někdy očekávají, že škola nahradí něco, co oni zanedbali, to je však špatná myšlenka. Ve škole se žáci učí rozpoznávat skutečné mravní hodnoty a začínají je uplatňovat ve svém životě (Hamranová a kol., 2018). Hamranová (2018) také uvádí, že *škola je po rodině jeden z nejdůležitějších klíčových hráčů v životě dětí. Škola může vést žáky k morálním hodnotám, a úlohou učitele je tyto hodnoty upevňovat. Učitelé jsou velmi důležitými osobami v životě dětí, ale hlavní vliv bude mít vždy rodina. Úlohou učitele není odstraňování nedostatků výchovy v rodině.*

Škola je speciální instituce vytvořená za účelem realizace svého základního úkolu a tím je zajišťování řízené a systematické edukace (Malach, 2007). Škola tak plní jednoznačně edukační funkci a činitelem vzdělávacího a výchovného procesu je tady osobnost pedagoga. Zde se na jeho odbornost samozřejmě kladou nároky a škola by měla mít zájem neustále zvyšovat kvalifikaci pedagogů ve výuce FG. Jedním z důvodů je také to, že v minulosti pedagogové neabsolvovali tuto přípravu na výuku FG a nemají ekonomické znalosti, které by mohli dostatečně předávat dál svým žákům. Kvalifikovanost si takto učitelé dnes získávají prostřednictvím různých kurzů. Jedná se zvykle o vyučující matematiky a občanské výchovy, neřídka výuku FG vyučuje ředitel školy, v jehož kompetenci je i rozsah učiva zakomponovaný do RVP (Opletalová a Kvintová, 2014).

3.2.1 Funkce školy

Škola by měla plnit několik funkcí. Především *přispívat k celkovému rozvoji jedince*, tzn. poskytovat poznatky a dovednosti. Působit *ochranitelsky*, chránit mladé jedince před špatnými vlivy dospělých do doby, než se sami postaví na vlastní nohy. *Formovat mladého jedince* a tím potažmo formovat celou mladou generaci podle určitých norem a hodnot. Být *sociálním nástrojem*, což znamená, že připravuje mladé jedince na fungování na trhu práce a v oblasti dalšího vzdělávání. Škola je i *součástí životního prostředí*, z čehož vyplývá požadavek na kvalitní životní prostředí (Malach, 2007).

Spolupráce rodiny a školy hraje nezastupitelnou roli v životě mladého jedince. Veškeré funkce rodiny jsou ruku v ruce provázané s funkcemi školy a z toho vyplývá, že rodina a škola by měly táhnout za jeden provaz. Společně s těmito dvěma institucemi utváří FG ještě okolí. Kamarádi, vrstevníci, různé sdělovací prostředky jako internet, televize, rádio.

3.3 Okolní vlivy

Mezi okolní vlivy podílející se na utváření FG našich dětí patří především kamarádi a vrstevníci. Dále pak sdělovací prostředky neboli masmédia, která hrají důležitou roli ve finančním vzdělávání, především tím, že poskytují informace z finanční oblasti v podobě článků a různých pořadů. Mezi masmédia patří hlavně internet, televize, tisk a rádio. Těm jsou přisuzovány jednoznačně 4 základní funkce, a těmi jsou funkce *informativní, komunikativní, formativní a rekreativní*. Tyto funkce řadíme mezi ty prospěšné. Je však všeobecně známo, že je dnes těmto médiím přisuzována i řada negativních skutečností, vyplývajících z jejich nadměrné sledovanosti a neschopnosti rozlišit validitu informací, která nám jsou jejich prostřednictvím podávána. Masmédia ovlivňují naše životy hlouběji a významněji, než jsme vůbec schopni si přiznat (Malach, 2007). Mladí lidé se dnes poměrně ve velké míře věnují mediálním aktivitám. Jedná se tak o pasivní trávení volného času. Klesly aktivity jako je četba knih, časopisů, návštěvy kin i divadel (Hubinková a kol., 2008). Mladí lidé jsou dnes z reálného života vytrženi virtuálním světem odehrávajícím se na obrazovce jejich počítačů. Hrají násilné hry, sledují nesmyslná videa. Chtějí nosit značkové oblečení. Současná společnost podporuje spotřební chování. Jedinec, který není dostatečně moderně a velmi nákladně ošacen, zároveň vybaven typickými vymoženostmi dnešního světa má jen malou šanci uspět na trhu práce, i v soukromých vztazích (Hubinková a kol., 2008). Ubývá sportu, turistiky, na chalupu jede s dítětem i jeho tablet. Není čas si povídat, není čas si hrát. Méně se známe, hůře si rozumíme. Trpí i milostné životy. Člověk by měl naplno žít svůj příběh, příběh své rodiny. Před obrazovkou ztrácí ten svůj, v tisících příběhů, které se mu zdají šťastnější, správnější a zajímavější. Toto nebezpečí náhradního života roste s počtem televizních kanálů a sledovaných videí. Dokážou mu vůbec naše děti čelit (Říčan, 2013).

Taková je realita. Dnešní děti selhávají v navazování kontaktů, vztahů, přátelství a celkově v komunikaci vůbec. V globalizovaném světě mizí i často hranice mezi pohlavími, což se projevuje tím, že rozdíly mezi chlapci a děvčaty se zmenšují. Děti tak trpí soupeřením a tlakem na neustálý výkon. Velké rozdíly pak působí i materiální postavení rodin, mění se

kulturní a společenské zvyklosti, odkláníme se od tradic (Cajthamlová, 2017). Vstupem do nového prostředí z rodiny si jedinec přebírá i vzory z tohoto okolí. Je proto důležité, jak a kam ho nasměrujeme, jak mu jako rodiče pomůžeme se začlenit.

4 Cílová skupina výzkumu

Cílovou skupinou výzkumného šetření jsou žáci víceletých gymnázií a středně odborných škol, tedy dospívající středoškolská mládež.

4.1 Dospívající

Jak jsem již zmínila, cílovou skupinou této práce jsou dospívající neboli adolescenti ve věku 16-19 let. Dle vývojové psychologie se psychologové 2. poloviny 20. století shodují na období dospívání čili adolescenci mezi 12-20. rokem. Toto období dělí Vágnerová (2012) do dvou fází, 12-15 let věku adolescenci ranou, 15-20 adolescenci pozdní (Farková, 2017).

Vývojová psychologie řeší vztahy mezi dědičností a vlivy prostředí v jednotlivých stádiích vývoje člověka. Zabývá se jejich znaky, životními problémy, které jedinec řeší v určitém životním stadiu, a také přechody mezi těmito stádii (Čáp a Mareš, 2007).

Rodiče by měli na začátku svojí výchovy vědět, že dítě se učí nejprve nápodobou. Rodič je pro dítě vzor. Rodič by se tím pádem měl chovat v souladu se svými morálními hodnotami. Dítě od rodičů nejprve odkoukává různé situace, později začíná chápat chování rodičů, jejich postoje a rozumí motivům jejich jednání. Herman uvádí, že dítě je nejcitlivější na podněty v období do 6 let. Děti si vytváří životní scénáře, tj. pohled, kterým se rodiče dívají na dítě a dělají to tak dlouho, že stejný pohled na svět přijme i dítě a bude ho považovat za přirozený (Herman, 2014). Ve své podstatě je to takto jednoduché. I Komenský (1905) vyznával za hlavní princip získávání hodnot napodobování vzorů, v tomto případě jsou to rodiče, učitelé a vrstevníci (Hamranová, 2018). Matějček (2017) píše o vzorech velmi výstižně, když tvrdí, že *dítě přejímá nejen naše slova, ale i naše postoje. Dále uvádí, že naše starosti, naděje, úvahy a plány kolem rodinného stolu jsou nedílnou součástí výchovy k rodičovství. A poněvadž se nic z lidského života neztrácí, budou se tyto vztahy promítat později do jeho vztahu. To, co rodiče dávají svému dítěti nyní v podobě domova a rodinného soužití, to budou patrně sklízet děti tohoto dítěte za nějakých 20 30 let ... je to tedy velmi dlouhodobá, zato však lidsky nejužitečnější investice.*

Dospívání je v posledním století označováno jako, *sekulární akceleraace*, což je dlouhodobé zrychlení tělesného vývoje. Což znamená dřívejší tělesné dozrávání. Na druhou

stranu prodloužení psychického zrání a osamostatňování se. V tomto důsledku se zdá, že se zkracuje dětství, ale oddaluje se nástup dospělosti. Příčiny hledejme v kvalitnější stravě, sportu, bydlení, práci, lepší zdravotní péči, a bezesporu nové filozofii života 21. století, a tou je orientace na výkon a aktivitu a rozmach informačních technologií. Dospívání je charakteristické emoční nestabilitou. Rodina by takovému jedinci měla poskytnout základní emoční jistotu. Dospívající v tomto období mívá často pocit, že ztrácí dosavadní jistoty. Na rodiče se snáší kritika, oproti tomu přijímají ve svém životě nové vzory. Konflikty vznikají především z důvodu nastavování pravidel, příkazů a zákazů. Někdy je toto období hodně bouřlivé, je však potřeba i přesto u dospívajícího udržet pozitivní vztah k rodině (Farková, 2017). Potažmo pozitivní vztah i k penězům.

4.2 Dospívající a peníze

Podle Říčana (2013) *jsou peníze fantastický vynález, ale platí o nich totéž, co o ohni: Dobrý sluha, zlý pán*. A bude dobré učit děti s tímto ohněm již od malička zacházet. Právě kontakt s penězi dá dětem spoustu příležitostí učit se lidským vztahům, osvojovat si výše uvedené hodnoty a samozřejmě uvědomovat si hodnotu peněz. Přesně tímto směrem by měla jít výchova k finančnímu vzdělávání. Z mnoha výzkumů vyplývá, že pokud budeme děti učit od malička s penězi hospodařit, budeme jim zvyšovat jejich finanční vzdělání.

Je mnoho způsobů, jak vést děti k odpovědnosti a jedním z nejlepších možností, jak naučit děti hospodařit s penězi je dát jim kapesné. Kapesné by děti měli začít dostávat v době, kdy začínají školní docházku. Začínáme s týdenními intervaly, postupně přecházíme na měsíční interval a zvyšujeme částku vždy s věkem. Je nutné, abychom dbali pravidelnosti, učíme tak dítěti návyku, že utratí-li si své penízky dříve, jiné mít nebude. V době, kdy je částka za kapesné již větší, doporučujeme již dítěti, aby s podílelo na svých peněžních výdajích, jako je třeba účet za telefon a nabádáme dítě k úsporám. Kapesné by mělo mít dvě složky, jednu automatickou a druhou motivační. Automatická složka zahrnuje nutné výdaje dítěte předem dohodnuté s rodiči, složka motivační je vždy částka navíc např. za pomoc v domácnosti. Je dobré s dětmi hovořit o jejich výdajích, nicméně rozhodování nad tím, za co své peníze utratí, musíme nechat zcela na nich.

Dalším důležitým prvkem zvyšování FG dětí je ukázat jim rodinný rozpočet. Pro rodinný rozpočet je potřeba znát příjmy i výdaje domácnosti. Odborníci doporučují, že už od

10 let věku dítěte je vhodné do rozpočtu zapojit i děti. V naší společnosti bylo doposud tradicí o penězích doma nehovořit, přestože je to každodenní téma. Když dětem ukážeme rodinný rozpočet, tzn. když jim ukážeme veškeré příjmy i výdaje naší domácnosti, a hlavně s dětmi o těchto rozhodnutích budeme hovořit, a vysvětlovat jim kam vlastně a proč naše vydělané peníze jdou, získají děti velmi brzy představu o hodnotě peněz, o tom, jaké výdaje v rodině jsou opravdu nutné, co si rodina může dovolit navíc, ale taky co si rodina dovolit nemůže vůbec (Dvořáková Z., a kol., 2011).

Budeme-li dítě od malička zapojovat také do nákupů, získá brzy přehled o tom, co kolik stojí. Je dobré nechat nakupovat dítě od určitého věku samotné. To všechno jsou prostředky, jak dítě získá povědomí o financích, jakou mají hodnotu, odkud se berou. Matějček (1986) tvrdí, že *myslet si, že dítě dostane tzv. rozum, a my s ním začneme hovořit o penězích, že tím se stane dítě hospodárné a šetrné, to je nesmysl.*

4.3 Dospívající a hodnoty

Dospívající jedinec by již měl vědět, že dodržování základních morálních hodnot je spojené s pocitem štěstí a my rodiče přeci chceme, aby naše děti byly šťastné, takže je naší rodičovskou povinností naučit děti určité morální zásady dodržovat a ctít. Ať už chceme nebo ne, to, co se dítě naučí doma má ne něj největší vliv. Je jedno, zda jde o pozitivní či negativní prožitky. Za výchovu mají největší odpovědnost rodiče. Učitelé mohou k výchově pouze přispívat a v dětech tyto morální hodnoty upevňovat (Eyre a Eyre, 2013). Hovoříme-li o mravním chování jedince, máme na mysli takové jednání, které je v souladu s jeho svědomím (Hamranová a kol., 2018).

Za hodnotu považujeme takovou vlastnost, která se vyznačuje tím, že čím více jí dáváme, tím více jí dostáváme. Hodnota prospívá člověku, který ji uznává, ale i člověku, který v duchu této hodnoty jedná. Mezi uznávané hodnoty patří poctivost, odvaha, samostatnost, mírumilovnost, sebekázeň, věrnost stejně jako láska, respekt, spolehlivost, citlivost, srdečnost či spravedlnost. Více než různá kázání a přednášky děti vždy nejvíce ovlivní náš osobní příklad. Takže každou z výše uvedených hodnot se snažíme upevňovat sami svým přístupem k nim. Je logické, že ne vždy se nám to podaří, ale je jen na nás, jak svůj nezdar uchopíme, a sjednáme nápravu. Nikdy bychom se však neměli chovat nemorálně, tzn. porušovat vědomě pravidla

a tím někomu ubližovat. (Eyre a Eyre, 2013). Hodnota je pro člověka to, co je pro něj prospěšné nebo mu nepřináší konflikt (Hamranová a kol., 2018).

Dosavadní výzkumy prokázaly, že funkční gramotnost každého jedince se vyvíjí podle toho, v jakém prostředí se jedinec nachází. Vliv mají všechny faktory, které na jedince v průběhu života působí. Cílem praktické části bude zjistit podíl těchto vlivů utvářející finanční gramotnost žáků víceletých gymnázií a středních škol.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 Analýza výzkumného šetření

Praktická část mé bakalářské práce bude vycházet z teoretických poznatků popsaných v 1. části práce. Hlavním cílem teoretické části bylo vymezení problematiky vzdělávání FG, seznámení se strategickými dokumenty řešícími finanční vzdělávání v České republice. Dále uvedení vlivů na utváření FG, které se nejvíce podílejí na finančním vzdělávání dospívající populace. V praktické části jsem využila teoretických poznatků při hledání odpovědí na výzkumné otázky.

5.1 Stanovení výzkumného problému a výzkumných otázek

Výzkumným šetřením bylo zjistit podíl vlivů utvářející FG žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol. V praxi to znamenalo, zjistit pomocí rozhovorů, které okruhy standardu finanční gramotnosti pro ZŠ a SŠ ovlivňuje rodina, které škola nebo okolní vlivy. Výzkumem také zjistíme, zda jeden z těchto vlivů převažuje nad jinými.

Formulované výzkumné otázky:

- 1. Jaký okruh finanční gramotnosti utváří rodina?*
- 2. Jaký okruh finanční gramotnosti utváří škola?*
- 3. Jaký okruh finanční gramotnosti utváří okolní vlivy?*
- 4. Převažuje některý z těchto vlivů?*

5.2 Cíle výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je analyzovat odpovědi na otázky rozhovorů a metodou otevřeného kódování zjistit podíl vlivů na utváření finanční gramotnosti žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol. Otázky rozhovorů byly tvořeny do čtyř okruhů dle zásad standardu finanční gramotnosti pro II. stupeň ZŠ a SŠ. Byly koncipovány tak, aby směřovaly ke zjištění, který z výše uvedených vlivů utváří FG žáka v daném okruhu.

5.3 Metoda výzkumného šetření

Praktická část mé bakalářské práce je provedena kvalitativním výzkumným šetřením. Pro získání potřebných informací byla zvolena metoda polostrukturovaného rozhovoru. Při kvalitativním výzkumu dochází k přímému kontaktu výzkumníka a respondentů. Nejdříve se musí určit výzkumné otázky, pak následuje shromažďování dat a výzkum je ukončen analýzou.

Jako metoda sběru dat byl zvolen polostrukturovaný rozhovor, což znamená, že takovýto rozhovor je částečně připravený. Výzkumník má k dispozici několik otázek, ale nemusí se jich držet, přizpůsobuje si tak rozhovor dle vyvíjejícího se obsahu (Gavora, 2010). Výhodou rozhovoru je navázání osobního kontaktu a bezprostřední možnost reakce účastníků šetření. Díky rozhovoru je možné otázky dovysvětlit či naopak doptat se respondenta na informace, které nebyly z odpovědí patrné, nebo také některé otázky vynechat. Získané odpovědi je třeba vyhodnotit. K tomu musí být vhodně zvolená metoda pro kvalitativní výzkum. V mém případě metoda otevřeného kódování.

5.3.1. Rozhovor

Metoda rozhovoru se skládá ze dvou částí – otázek a odpovědí, díky kterým lze zjistit subjektivně zabarvené informace v daný okamžik. Rozhovor má být veden v klidném a příjemném prostředí, aby účastníci mohli přemýšlet o svých odpovědích bez zásahu okolních rušivých vlivů. Žádoucí bylo, aby se účastníci nebáli odpovídat na otázky pravdivě, bylo důležité navodit uvolněnou, ale bezpečnou a důvěrnou atmosféru. Místo setkání jsem nechala na respondentech. Navrhla jsem setkání v terénu, tímto místem byla malá cukrárna, kde vím, že máme možnost soukromí. Škole jsem se chtěla vyhnout z důvodu navození přátelštější atmosféry.

5.3.2. Polostrukturovaný rozhovor

Tato varianta rozhovoru je nejběžnější metodou, jak získat informace od dotazovaného. Tazatel má dopředu několik základních otázek, ke kterým v průběhu rozhovoru doplňuje otázky další, vyplývající z aktuálního rozhovoru, nebo naopak vynechá. V případě, že některým odpovědím neporozumí, má možnost si informace upřesnit nebo objasnit. Možností je i to, doptat se po rozboru rozhovoru dotazovaného na vysvětlení, pakliže je to třeba, tzv. návrat do terénu. Tazatel si odpovědi většinou zapisuje do záznamového archu, nebo si může rozhovor nahrávat. V obou případech musí mít tazatel písemný souhlas zákonného zástupce (Miovský, 2006).

5.3.3. Otevřené kódování rozhovoru

Data získaná polostrukturovaným rozhovorem jsou rozsáhlá a nemají strukturu, je třeba je vyhodnotit, a k tomu byla zvolena metoda otevřeného kódování. Otevřené kódování je proces vyhodnocování dat, kdy jsou nejprve identifikovány jednotlivé pojmy. Výzkumník hledá

v textu myšlenky, události nebo slova a ty přiřazuje podle významu nějakému názvu-kódu. Po identifikaci kódů je provedena kategorizace. To znamená, že je třeba nalézt společný jev, okolo kterého se jednotlivé pojmy řadí do společných kategorií. Kategorie mají návaznost na pojmy a jsou spíše abstraktní. Kódy pak mohou být slova, fráze nebo krátké věty, vztahující se k odpovědi na výzkumné otázky (Miovský, 2006).

5.4 Charakteristika výzkumného souboru

Pro daný výzkum jsem si vybrala žáky II. stupně víceletých gymnázií a žáky středních odborných škol. Záměrně jsem vybrala dospívající mládež. Jeden z důvodů byl samozřejmě ten, že se jedná o cílovou skupinu mého oboru. Druhým důvodem byla aktuálnost tématu v naší domácnosti, kdy téměř denně řešíme téma finanční záležitosti s 16letým synem. Syn dochází na víceleté gymnázium, z toho důvodu jsem volila tyto žáky. Výběr respondentů už probíhal náhodně, po oslovení třídního učitele na schůzkách mého syna, kdy jsem ho seznámila se záměrem výzkumu. Na jeho pokyn jsem vyčkala na vyjádření, zda vůbec škola souhlasí s provedením takového výzkumu. Emailem mi bylo později sděleno, že mi rád pomůže a domluvili jsme se na informační schůzce se všemi náležitostmi, kde mu představím koncept otázek a cíl mé práce. Na základě informací z této schůzky učitel oslovil žáky v hodině, seznámil je s výzkumem a požádal žáky, kteří by o výzkum měly zájem, ať se mu osobně přihlásí. Druhým gymnáziem bylo gymnázium v Olomouci, které je v okolí mého zaměstnání, tam proběhl výběr podobně, jen jsem nejdříve oslovila pana ředitele, a ten mě odkázal na jednoho z třídních učitelů 6. ročníku víceletého gymnázia. Ke spolupráci se přihlásily tři dívky a jeden chlapec. Stejně náhodně proběhl i výběr na dvou středních odborných školách v Prostějově, tam se mi přihlásily 3 dívky a 3 chlapci. Od třídních učitelů jsem později obdržela kontaktní údaje na žáky, samozřejmě se souhlasem rodičů. Těm jsem poslala základní informace o prováděném výzkumu společně s lístkem k podpisu zákonných zástupců žáků, že s výzkumem souhlasí. Podepsané lístky jsem obdržela na osobních schůzkách při konání rozhovorů. Z plánovaných 10 rozhovorů jsem pak ale provedla jen 8, protože se odpovědi začali opakovat.

Rozhovor byl rozdělen do čtyř okruhů dle zásad standardů FG pro II. stupeň ZŠ a SŠ. Rozhovory tak byly provedeny s písemným souhlasem zákonného zástupce. Rozhovory byly zaznamenány písemně, následně přepsány. Cílem rozhovoru bylo zjistit, které okruhy FG utváří rodina, škola, nebo okolní vlivy a jestli jeden z nich převažuje nad ostatními.

S žáky jsem se setkala v průběhu jednoho týdne v cukrárně v Prostějově. Jedinou žákyni z Olomouce jsem jela navštívit k nim domů, protože žije sama s babičkou, a babička navrhla setkání u nich doma, čemuž jsem se nebránila. Setkání bylo velmi příjemné. Všichni žáci byli ode mě upozorněni na zachování anonymity, dle domluvy se zákonnými zástupci uvedení pouze křestního jména, také na etické jednání výzkumu, že mohou kdykoli z výzkumu odstoupit nebo nemusí odpovídat. Mohu pouze zkonstatovat, že všichni respondenti byli velmi vstřícní, otevření a atmosféra všech rozhovorů byla přátelská, ne nijak formální. Abych respondenty trochu poznala, a to se myslím, povedlo, ptala jsem se nejdříve na to, co dělají rádi, na jejich koníčky, záliby a zájmy. Otázky rozhovorů jsem začala pokládat až poté. Respondenti byli upozorněni na to, že rozhovor bude zapisován, následně přepsán, a že bude přílohou práce. Všichni dotazovaní se záznamem souhlasili. Přepisy rozhovorů jsou součástí přílohy č. 2. Délka rozhovorů se pohybovala okolo 90 minut.

Po rozhovorech následovalo vyhodnocování dat. Tento proces jsem zahájila opakovaným čtením rozhovorů po jejich přepisu. V otázkách, kde respondenti odpovídali na otázky týkajících se jejich prvních zkušeností a postojů vždy s danou tématikou, jsem vyhledávala společná témata v kontextu s cílem práce. Kódy jsem psala barevnou fixou nad jednotlivé jevy. Následně jsem jednotlivé kódy srovnávala a třídila do jednotlivých kategorií. Roztříděné kategorie jsem pojmenovala podle vztahů, které měly kódy mezi sebou. Název kategorie byl zvolen tak, aby významem vystihl její charakteristiku.

5.4.1. Charakteristika výzkumného souboru

V rámci výzkumu bylo uskutečněno 8 rozhovorů. Dohodli jsme se, že v rámci zachování anonymity respondentů uvedu jen jejich křestní jména. Co se týče nestrannosti škol, pouze o jaký typ školy se jedná a město, ve kterém se škola nachází. Rozhovory trvaly od 90-120 minut.

Tabulka č. 2: Přehled respondentů.

RESPONDENT	JMÉNO	VĚK	ŠKOLA	MĚSTO	DATUM ROZHOVORU
1.	Tereza	16 let	Víceleté gymnázium	Prostějov	29. 03. 2019
2.	Tobiáš	16 let	Víceleté gymnázium	Prostějov	29. 03. 2019
3.	Petr	16 let	Střední odborná škola	Prostějov	30. 03. 2019
4.	Eliška	17 let	Víceleté gymnázium	Prostějov	30. 03. 2019
5.	Romana	19 let	Střední odborná škola	Prostějov	30. 03. 2019
6.	Štěpán	18 let	Střední odborná škola	Prostějov	31. 03. 2019
7.	Kateřina	17 let	Střední odborná škola	Prostějov	31. 03. 2019
8.	Viktorie	17 let	Víceleté gymnázium	Olomouc	01. 04. 2019

5.5 Vyhodnocení výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření bylo zjistit, jaké okruhy FG ovlivňuje rodina, jaké škola, jaké okolní vlivy a zda jeden z těchto vlivů převažuje nad ostatními.

5.5.1 Interpretace výzkumné otázky č. 1

Jaký okruh finanční gramotnosti utváří rodina?

Kategorie: rodina

Kódy: platba kartou z rodiny, platba penězi z rodiny, znalost měny od rodičů, výměna peněz od rodičů, znalost karet z rodiny, inflace z rodiny, plán nákupu z rodiny, potřeba šetřit po vzoru rodičů, práva spotřebitele od rodičů, zvyk spořit od rodičů, druhy pojištění od rodičů, spoření z kapesného-sám, spoření z brigád-sám, důchodové spoření z domu, vědomí důchodového spoření z domu, znalost daní z domu

Z výsledků šetření vyplývá, že rodina má zásadní vliv na utváření FG okruhu A. Jedná se o okruh nakupování a placení, což jsou veškeré formy plateb, nákupů, znalosti zahraniční měny a ochrany spotřebitele. Výsledek se tedy jeví jako celkem logický, protože rodina je v tomto případě skutečně první institucí v životě, která nás učí zacházet s penězi a nakupovat. Ve spojitosti s cizí měnou téměř všichni respondenti odpověděli, že ji znají ve spojitosti s rodinou, protože s rodiči jezdí na dovolenou a rodiče tak za tímto účelem směňují peníze. Dále pak, že znají svá práva spotřebitele, protože *...když se doma něco rozbije, maminka se zeptá, jestli to není ještě v záruce a jde hledat lístek*, z čehož vyplývá, že respondenti znají z rodiny možnosti reklamace, vrácení či záruky zboží, protože rodiče to tak dělají. Většina z nich věděla o inflaci, ačkoli jen asi polovina uměla tento pojem vysvětlit. Po vysvětlení pojmu měli téměř všichni respondenti představu, co to znamená, protože *... maminka říká, že když ona byla malá, stály tepláky 50 Kč*, nejsou si však vědomi, že by je pojem někdo učil. Jen málokdo z nich věděl, jaký vliv má inflace na příjmy rodičů nebo vklady. Všichni dotazovaní znali druhy platebních karet, jejich rizika zneužití, odpovídali tak na tyto znalosti v souvislosti s rodinou. V tomto věku téměř všichni respondenti s výjimkou jednoho vlastní svoje bankovní konto s platební kartou a většina z nich uváděla, že kartu sami po rodičích požadovali a vesměs byli s rodiči všichni u toho, když jim rodiče zřizovali za tímto účelem bankovní účet. Respondenti uváděli znalosti rizik s poskytnutím osobních údajů, taktéž v souvislosti s rodinou.

Z výzkumu vyplynulo, že i okruh B, hospodaření domácnosti, ovlivňuje rodina. Ne však tak jednoznačně jako okruh A. Tady se dělí o svůj vliv se školou, která v má okruhu B větší podíl. Respondenti uváděli znalosti o rozpočtu rodiny jen v mála případech v souvislosti s rodinou, přestože se o penězích doma často hovoří. Zjištěno bylo, že rodiny cíleně nevytváří rozpočty, a žáci tak vědí o příjmech a výdajích pouze protože to z domova vnímají, ne že by

je to někdo učil. Zde se ukazuje vliv nevědomého předávání vzorů *Babička přijde, a řekne, tak děti, dnes jsem zaplatila popelnice* Po vzoru rodičů ale převážná většina respondentů uvádí, že zvažuje své výdaje a občas plánuje svoje finance, většinou ty uspořené.

Dále z výsledků šetření vyplývá, že rodina také utváří FG okruhu C. Okruh C je přebytek rozpočtu domácnosti, kdy příjmy jedince či domácnosti převyšují výdaje a jedinec je tak schopen s takovýmto přebytkem uvážlivě nakládat, tzn. spořit si část svých peněz nebo je vhodně investovat. Zde respondenti uváděli, že si spoří po vzoru rodičů, kdy vzorem takového jednání bylo například ... *kasička v dětství, taková ta, co se nedala otevřít, jediné rozbít, až jsem měl našetřeno*. Respondenti uváděli druhy pojištění taktéž ve spojitosti s rodinou, hlavně cestovní pojištění...*pamatuji si, že se nám na letišti ztratil kufr, a pojišťovna nám ho zaplatila*, úrazová pojištění v souvislosti se zkušeností také z domova *ségra si zlomila ruku, a dostala za to pak hodně peněz*, stejně jako pojištění nemovitostí a aut. Objevily se i příklady pojištění na blbost *Když, jsem byl malý, rozbil jsem balonem komusi okno a pojišťovna to za mě zaplatila*. V problematice důchodového spoření respondenti uváděli zkušenosti převážně v souvislosti s prarodiči, kdy *babička říkala, až bude v důchodě, bude mít pak víc peněz ke svému důchodu a pojedou s dědou konečně na dovolenou*. Celkově o důchodové problematice mnoho nevědí, přestože o ní často slychají, přiklání se však k tomu na důchod spořit.

5.5.2 Interpretace výzkumné otázky č. 2

Jaký okruh finanční gramotnosti utváří škola?

Kategorie: škola

Kódy: znalost rozpočtu ze školy, znalost úroků ze školy, finanční projekt ve škole, znalost příjmů ze školy, znalost výdajů ze školy, znalost druhů finančních produktů ze školy, rozlišení finančních produktů ze školy, plánování výdajů

Škola utváří dle výzkumu okruh B, to je rozpočet domácnosti. Paradoxně výzkum ukázal, že znalosti o rozpočtu domácnosti respondenti znali převážně ze školy. Respondenti uváděli, že znalosti stran rodinného rozpočtu získali převážně ve škole. Úročení z hodin matematiky, příjmy a výdaje také z výuky, stejně jako druhy finančních produktů. Všichni se však pozastavovali nad tímto pojmem, až po vysvětlení věděli, že jde o služby bank. To, že děti neznají rozpočet a ani si ho sami nesestavují, vyplývá z informací, že rodiny rozpočty spíše pravidelně neplánují, přestože se doma o penězích často hovoří. Dobrým zjištěním bylo, že vesměs všichni respondenti si svůj rozpočet alespoň trochu plánují, a že přemýšlí nad tím, za co své peníze utratí, myšleno ty větší, naspořené.

5.5.3 Interpretace výzkumné otázky č. 3

Jaký okruh finanční gramotnosti utváří okolní vlivy?

Kategorie: okolní vlivy

Kódy: znalost RPSN z médií, znalost exekuce z médií, znalost insolvence z médií, předlužení z médií, oddlužení z médií, povědomí o nesplácení půjček z médií, důsledky zadlužení z médií,

Výzkum ukázal, že okolní vlivy utváří gramotnost převážně v okruhu D, což je schodek rozpočtu domácnosti. Jedná se o téma půjček, vhodnosti půjček, zadlužování, a důsledků nesplácení dluhů. Respondenti uváděli, že tuto problematiku znají převážně z médií, zároveň však v této oblasti měli nejméně znalostí. Z výzkumu opět vyplývá, že znalost tohoto okruhu převážně z médií je naprosto logická. Když si představíme, kolik reklam na půjčku denně slyšíme z rádia, vidíme v televizi nebo na billboardech v okolí, kolik najdeme letáků ve schránce, nebo že nám jen tak během dne cinkne SMS s textem...*naše půjčka se vám přizpůsobí, splácejte míň nebo víc, jak sami chcete...*, není se čemu divit. Média jsou těmito informacemi přímo zahlcena. Zdrojem těchto informací je pro většinu respondentů převážně televize, kde často slychají o případech zadlužení, ...*v televizi jsem viděl nějaký pořad, kde někomu sebrali dům, protože nesplácel půjčku, a tak jim hledali nové bydlení, anebo ... viděla jsem v televizi v jednom seriálu, co se stalo, když jim vzali dům, protože neplatili dluhy.* Častou odpovědí bylo i to, že vidají reklamy na různé půjčky v televizi, nebo je slyší v rádiu, výjimkou nebyly ani letáky s jejich inzercí doma ve schránce. Jeden respondent uvedl, že sleduje videa, kde ukazují, jak lidem berou zabavený majetek z důvodu nesplácení půjček *dívám se na to na youtobku, jak lidem berou nějaký věci, když neplatí svoje dluhy.* Co však bylo příjemné zjištění, že všichni respondenti udávali spíše negativní postoj k půjčování financí, a pakliže by souhlasili s půjčkou, bylo by to pouze v případě, že by byla na důležitou věc jako, je bydlení, a ještě za předpokladu stálého příjmu. Respondenti také uváděli, že se ve svém okolí setkali s někým takovým, kdo řešil problémy s půjčkou, znali i důsledky jejího nesplácení. Jsou si také vědomi toho, že když si peníze půjčí, že je musí vrátit.

5.5.4 Interpretace výzkumné otázky č. 4

Převládá některý z výše uvedených vlivů na utváření finanční gramotnosti?

Kategorie: rodina

Kódy: platba kartou z rodiny, platba penězi z rodiny, znalost měny od rodičů, výměna peněz od rodičů, znalost karet z rodiny, inflace z rodiny, plán nákupu z rodiny, potřeba šetřit po vzoru rodičů, práva spotřebitele od rodičů, zvyk spořit od rodičů, druhy pojištění od rodičů, spoření z kapesného, spoření z brigád, důchodové spoření z domu, potřeba důchodového spoření z domu, znalost daní z domu

Z analýzy výsledků šetření vyplynulo, že jeden z vlivů skutečně převládá a to rodina. Respondenti udávali v mnoha kontextech rodinu jako první, a hlavně trvalou instituci, která utváří jejich FG. Ve své podstatě je to logické, když se zamyslíme nad tím, kolik času ve svém životě strávíme právě v rodině.

5.6 Shrnutí a diskuse výsledků

Pro splnění stanoveného cíle byl proveden kvalitativní výzkum formou polostrukturovaného rozhovoru s žáky víceletých gymnázií a středních odborných škol. Tyto rozhovory byly zaznamenávány, posléze doslovně přepsány, jsou součástí přílohy č. 2. Získaná data byla analyzována metodou otevřeného kódování. Pro účely výzkumu bylo stanoveno 4 výzkumné otázky. První výzkumná otázka byla zaměřena na zjištění, jaký z okruhů FG utváří rodina. Druhá výzkumná otázka měla zjistit, jaký z okruhů FG utváří škola. Třetí výzkumná ukázka měla zjistit, který z okruhů FG utváří okolní vlivy. Čtvrtá výzkumná otázka měla zjistit, jestli jeden z těchto vlivů převažuje nad jinými. Výzkumu se zúčastnilo 8 respondentů, z řad žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol.

První výzkumná otázka měla za cíl zjistit, který okruh FG utváří rodina? Dle výsledků šetření se rodina podílí na utváření třech okruhů Standardu finanční gramotnosti. Jde o okruhy A, nakupování a peníze, okruh B, hospodaření domácnosti, a okruh C, přebytek rozpočtu domácnosti. Okruh A jsou veškeré formy placení a nakupování, práva spotřebitele, znalosti zahraniční měny, druhy platebních karet. Z čehož celkem logicky vyplývá, že jsou to první záležitosti související v životě s penězi a rodina tak automaticky vychází jako hlavní činitel v této oblasti peněz. Respondenti uváděli, že veškeré platby se naučili nebo automaticky přebrali od rodičů. Z toho vyplývá, že rodina byla vzorem tohoto chování. Žáci tak vidí své rodiče platit kartou a chtějí se jim podobat. I to, že rodiče kupují zboží na internetu, jasně nese vzor toho, že i dítě má tendence na internetu nakupovat. Rodinné dovolené byly zase ukázkou toho, že respondenti uváděli první uvědomění si cizí měny právě v souvislosti s nutností vyměnit si peníze na cesty do zahraničí. Převážně bankovní karty si vesměs všichni respondenti sami přáli a rodiče jim je pořídili. Pojem inflace znala asi většina, jen málokdo měl znalosti tento pojem vysvětlit. Po vysvětlení pojmu si spojovali s tím, jak se doma hovoří o tom, že se dříve dalo za peníze pořídit více věcí. Dále se respondenti shodli, že informace stran hospodaření domácnosti získali spíše ve škole než v rodině. Respondenti uváděli, že rodiče spíše nesestavují rozpočet, přestože se o penězích doma často hovoří. To, z čeho se rozpočet skládá a jak ho tvořit si většinou odvozovali v kontextu s rodinou, pojmy si však pamatovaly ze školy. Na plánování výdajů většinou všichni odpověděli, když je z čeho plánovat, tak si své výdaje plánují. Druhy finančních produktů dokázali vesměs popsat všichni, po vysvětlení tohoto pojmu. Okruh C zahrnuje znalosti z přebytku rozpočtu domácnosti, tedy oblast spoření, pojištění a investic. Zde se respondenti shodli na vzorech spoření financí zejména z domova,

např. už v dětství si spořili peníze do kasičky, anebo viděli rodiče šetřit na dovolenou. Společně s kapesným a možnými dalšími finančními částkami z narozenin si zvykli část těchto peněz odkládat a šetřit si na nákladnější věci, které by jim jinak jejich rodiče nepořídili. Zajímavé bylo sledovat, jak respondenti odlišili hodnotu peněz, které automaticky dostávají od rodičů, a peněz, které si sami vydělali na brigádě. U těchto peněz začali více zvažovat, jak s nimi naložit. To bylo dobré zjištění, že by se takto v budoucnu mohly zodpovědně chovat i ke svým vydělaným penězům.

Z šetření vyplývá, že rodina utváří svým vlivem tři okruhy Standardu finanční gramotnosti. Stává se tak dle mého názoru nezastupitelným zdrojem inspirace v oblasti peněz a nakupování, hospodaření domácnosti i přebytku hospodaření domácnosti. Z toho vyplývá, že bychom si jako rodiče měli uvědomit, že jsme to právě my, kdo utváří návyky a postoje našich dětí k penězům. Být jim dobrým příkladem v tom, jak nakládáme se svými financemi a tím jim vědomě předávat dobré finanční návyky. Učit je s penězi hospodařit, učit je zvažovat svoje výdaje, plánovat svoje finance, protože se ukázalo, že toto v rodinách neděláme. Učit je spořit, využívat pojištění, a vnímat do budoucna důchodovou problematiku, protože ta se jeví jako velmi aktuální.

Zarazilo mě, že škola tak málo utváří FG našich dětí, ačkoli se už ve škole několik let vyučuje. Že žáci, v souvislosti se školou odpovídali spíše na vědomosti s úroky z početních záležitostí z matematiky. Jediný respondent uvedl, že měl výuku FG zvolenou jako nepovinný předmět od 7. -9. třídy, z mého pohledu měl nejvíce znalostí u všech čtyřech okruhů. Jen jeden respondent uváděl, že se ve škole setkal s finančním projektem jako podporou finančního vzdělávání ve škole. A možná právě to mě donutilo zamyslet se nad tím, jak moc je výuka FG důležitá. Patříme mezi první země, které zavedly povinně výuku FG na školách, ale zatím se výuka nejvíce jeví jako dostatečná. Je otázkou, co může být příčinou, zda malý rozsah učiva v ŠVP škol nebo nízká úroveň výuky FG? Anebo je možné, že žáci, kteří budou mít výuku FG už od I. stupně ZŠ, vykážou za čas větší znalosti? To potvrdí jedině nová měření a statistiky, my můžeme jen doufat, že tomu tak bude.

Třetím zkoumaným vlivem utvářejícím FG žáků byly okolní vlivy. Výzkum ukázal, že převážně média dávají svojí informační silou žákům do podvědomí veškeré informace v oblasti půjček, úvěrů a o zadluženosti naší společnosti. Je až zarážející, jak žáci vnímají tuto problematiku prostřednictvím médií, jako je televize, internet a rádio, nebo propagační

materiály. I to, že uvádí, že už se každý ve svém životě s někým zadluženým setkal, ukazuje na aktuální stav zadluženosti společnosti. Média mají pozitivní sílu v tom, že jedinec se tak může dozvědět všechny ty katastrofické scénáře, ke kterým u zadlužených jedinců dochází, a brát je jako odstrašující příklad. Zároveň však díky dostupnosti nevýhodných finančních nabídek, které číhají na každém kroku, v podobě reklam, letáků i SMS, může lehce sklouznout do tohoto víru světa půjček a lehce se zadlužit.

Přála bych si, abychom se tímto zamysleli nad tím, co svým dětem opravdu v tomto směru můžeme dát. Co jim poskytneme jako rodiče, co jako pedagogové, co dovolíme médiím, aby jim zprostředkovala. Učme je s penězi hospodařit, učme je nad nimi přemýšlet, učme je šetrnosti. Vedme je, ať si své peníze sami vydělají, ať poznají jejich hodnotu, že je jiná než u peněz, které jim automaticky přistanou na kontě v podobě kapesného. Řešme s nimi domácí rozpočet, ať vidí, co kolik stojí, co všechno rodiče musí udělat, aby své peníze vydělali, a za co všechno *peníze musí* a za co všechno *si peníze mohou dovolit utratit*. Změny ve společensko-ekonomickém chování všech jedinců jsou samozřejmě důsledkem vývoje společnosti, která skýtá množství možností a nabídek. Buďme těmi, kdo v našich dětech probudí zájem o to, být finančně gramotný, aby si z těchto nabídek a rozhodnutí vybraly vždy jen ty správné. Ať se chtějí vzdělávat, ať vědí, že finančně gramotní budou ve svém dospělém životě spokojenější.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se v teoretické části zabývala vysvětlením aspektů finanční gramotnosti, a to nejenom legislativní úpravou, ale i vlivy utvářejícími finanční gramotnost.

Teoretická část se zaměřuje na utváření finanční gramotnosti žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol. Výzkumným šetřením bylo zjištěno, že rodina se podílí na utváření finanční gramotnosti ve třech oblastech. Těmi jsou okruh A, nakupování a peníze, okruh B, hospodaření domácnosti a okruh C, přebytek rozpočtu domácnosti. Škola se dle výzkumu podílí nejvíce na utváření finanční gramotnosti okruhu B, hospodaření domácnosti. Dle výzkumu okolní vlivy utváří finanční gramotnost žáků okruhu D, schodku rozpočtu domácnosti. Ve svém výzkumu jsem zjistila, že rodina svým vlivem převažuje nad ostatními, a stává se tak primárním vlivem utváření finanční gramotnosti žáků víceletých gymnázií a středních odborných škol.

Přínos této práce pro pedagogickou teorii lze spatřit v tom, že jsem výzkumem identifikovala, které okruhy finanční gramotnosti se momentálně jeví ve výuce jako nedostatečně vzdělávané. Jedná se převážně o okruh A, nakupování a peníze, C, přebytek rozpočtu domácnosti a zároveň okruh D, schodek rozpočtu domácnosti. Ve všech těchto třech oblastech výzkum ukázal, že škola má jen malý vliv na utváření znalostí a postojů žáků v této oblasti. Lze konstatovat, že výuka finanční gramotnosti na školách by jistě zasloužila větší pozornost. Určitě větší rozsah výuky a větší časovou dotaci a bezesporu účast žáků na projektech s touto tematikou ve školách, jako praktickou ukázkou získaných vědomostí.

V pedagogické praxi lze pak přínos práce sledovat v tom, že jsem identifikovala a pojmenovala dílčí vlivy utvářející okruhy Standardu finanční gramotnost žáků, a těmi jsou právě rodina, škola a okolní vlivy. Tímto výzkumem lze tedy snadno rozeznat, kde se každý ze tří výše uvedených vlivů může více začlenit do oblasti vzdělávání finanční gramotnosti v daných okruzích a prohlubovat znalosti žáků tam, kde nejsou dostačující. Z tohoto zjištění vyplývá, že tyto tři vlivy hrají klíčovou roli v oblasti finančního vzdělávání. Společně mohou vytvořit dobrý tým pro správné finanční vzdělávání dětí a tím v důsledku snížit zadlužování naší společnosti.

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
FG	Finanční gramotnost
SBFG	Systém budování finanční gramotnosti
MF	Ministerstvo financí
MŠMT	Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy
MPO	Ministerstvo průmyslu a obchodu
NÚ	Národní ústav
VÚP	Výzkumný ústav pedagogický
MFČR	Ministerstvo financí České republiky
RVP	Rámcový vzdělávací program
ČNB	Česká národní banka
ŠVP	Školský vzdělávací program
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
EU	Evropská unie
UNESCO	Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu
INFE	Mezinárodní síť pro finanční vzdělávání
ZŠ	Základní škola
SŠ	Střední škola

Literatura

Odborná literatura

- DVOŘÁKOVÁ, Zuzana a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy: se sbírkou řešených příkladů na CD*. Vyd. 1. V Praze: C.H. Beck, 2011. xix, Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-008-9.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozš. české vyd. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.
- HAMRANOVÁ, Anežka a kol. *Hodnotové posolství v obraze školy a rodiny*. Neratovice: Verbum Publishing s.r.o., 2018. ISBN 978-80-906706-2-4.
- HESOVÁ, Alena a ZELENDOVÁ, Eva. *Finanční gramotnost ve výuce: metodická příručka*. Vyd. 1. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP, 2011. ISBN 978-80-86856-74-2.
- HUBINKOVÁ, Zuzana a kol. *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. 3., aktualiz., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Grada, 2008. Psyché. ISBN 978-80-247-1593-3.
- KIYOSAKI, Robert T. a LECHTER, Sharon L. *Bohatý táta, chudý táta: co bohatí učí svoje děti a chudí a střední vrstvy ne*. Praha: Pragma, 2001. ISBN 80-7205-822-3.
- LANIADO, Nessia. *Děti a peníze*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-671-3
- LICHTENBERKOVÁ, Kateřina a MERUNKOVÁ, Jana. *Finančně gramotná a podnikavá škola*. Vydání: 1. [Praha]: Yourchance o.p.s., 2017. ISBN 978-80-906954-0-5.
- MALACH, Josef. *Teorie metodiky výchovy*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2007. ISBN 978-80-86723-29-7.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 978-80-7429-797-7.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2006. Psyché. ISBN 80-247-1362-4.
- OPLETALOVÁ, Alena a KVINTOVÁ, Jana. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. Monografie. ISBN 978-80-244-4519-9.
- ŘÍČAN, Pavel. *S dětmi chytře a moudře: psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013. 174 s. ISBN 978-80-262-0343-8.

Internetové zdroje

- AKTUÁLNĚ.CZ © Téma: Chudé Česko. www.aktualne.cz [online]. 1999 [cit. 2019-01-28]. Dostupné z:<https://zpravy.aktualne.cz/domaci/chude-cesko/r~e8ce002ca06411e890620cc47ab5f122/>
- KURZYCZ © Celkové zadlužení domácností (v mil. Kč) – ekonomika ČNB. www.kurzy.cz [online]. 2000 [cit. 2019-02-24]. Dostupné z:<https://www.kurzy.cz/cnb/ekonomika/celkove-zadluzeni-domacnosti-v-mil-kc/>
- MINISTERSTVO FINANCÍ ČESKÁ REPUBLIKA © Standard finanční gramotnosti. www.mfcr.cz [online] 2005 [cit. 2019-02-14]. Dostupné z:<https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/aktuality/2017/standard-financni-gramotnosti-29163>
- PROČ SE FINANČNĚ VZDĚLÁVAT © Strategické dokumenty. www.psfv.cz [online]. 2013 [cit. 2019-01-21]. Dostupné z <https://www.psfv.cz/cs/pro-odborniky/strategicke-dokumenty#strategie>
- PARTNERS FINANČNÍ PORADENSTVÍ JINAK © O Partners. www.partners.cz [online]. [cit. 2019-01-22]. Dostupné z:<https://www.partners.cz/cs/projekty/>
- ZÁKONY PRO LIDI.CZ © Zákon č.89/2012 Sb. www.zakonyprolidi.cz [online] 2010 [cit. 2019-01-28]. Dostupné z:<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>

Seznam tabulek, obrázků a grafů

Graf 1: Měření finanční znalosti v roce 2015	strana 20
Graf 2: Klíčové aspekty finanční gramotnosti	strana 21
Tabulka 1: Okruhy Standardu finanční gramotnosti žáků II. stupně ZŠ a SŠ	strana 14
Tabulka 2: Přehled respondentů	strana 39

Seznam příloh

Příloha 1: Otázky rozhovoru

strana 49

Příloha 2: Přepsané rozhovory

strana 52

Přílohy

Příloha 1. Otázky rozhovoru

Jméno respondenta:

Škola:

Vzdělání rodičů: otec.....matka.....

Povolání rodičů: otec.....matka.....

Typ rodiny:

Datum rozhovoru:

Okruhy A /peníze a nakupování/

1. Jaké formy placení umíš, které z nich používáš? Kdo tě to naučil? Používáš internetové bankovníctví? Kdo, tě to naučil? Znáš rizika plateb? Hotovostní, bezhotovostní, internetové? Chráníš si své údaje? Víš, co do nich patří? Od koho víš, že je třeba si je chránit?
2. Víš, co je to cizí měna, znáš její názvy, popřípadě hodnoty? Odkud je znáš? Kdo tě to učil? Umíš vypočítat částku, kterou bys měl vyměnit? Za 1000 Kč bys přinesl kolik euro, jak bys to vypočítal? Kdo tě naučil směňovat peníze?
3. Víš, co je to inflace? Odkud znáš tento pojem, kde jsi to slyšel? Vysvětlíš mi, jak se může odrazit na příjmech tvých rodičů? Víš, jaký vliv má na úvěry? Víš, jaký vliv má na vklady? Odkud to víš?
4. Znáš druhy platebních karet? Jaký je mezi nimi rozdíl? Kdo tě naučil druhy karet? Ty sám vlastníš bankovní kartu? V případě, že ano, kdo přišel s nápadem Ti ji založit? Kontrolují rodiče výdaje na tvou kartě?
5. Víš, kdo je to spotřebitel? Když, si něco koupíš, schováš si doklad a proč si ho schováš? Kdo tě k tomu vede? Znáš svoje práva, jako spotřebitele? Kdo tě to naučil? Když si chceš pořídit nákladnější věc, sám si na ni šetříš, nebo ti přispějí rodiče? Za co nejvíce utrácíš?

Okruhy B / hospodaření domácnosti/

6. Víš, co je domácí rozpočet? Odkud to víš? Uměl bys sestavit rozpočet jednotlivce nebo domácnosti? Účastníš se sestavování domácího rozpočtu, pakliže to zná z domu? Víš, co

patří mezi pravidelné příjmy vaší domácnosti? Co patří mezi pravidelné výdaje vaší domácnosti? Odkud to víš? Diskutujete doma o penězích?

7. Jaké znáš druhy finančních produktů? V případě, že má vaše rodina přebytek finančních prostředků, jaké finanční produkty bys navrhnul? Jaké produkty bys navrhnul v opačném případě, kdy má vaše rodina nedostatek financí? Odkud znáš druhy finančních produktů?
8. Poznáš výhodnou půjčku od rizikové? Podle čeho to poznáš? Kdo tě naučil to rozeznat? Setkal ses s půjčkou? Jestli ano kde? Ty sám sis půjčil už někdy peníze? Proč, když ano, od koho? Vrátil si je včas dle dohody? V případě, že ne, proč?
9. Když si něco kupuješ, zvažuješ, jestli je to nezbytně nutné? Přemýšlíš nad svými výdaji? Plánuješ si svoje výdaje? Jestliže ano, kdo tě k tomu vede? Jestliže ne, proč nad tím nepřemýšlíš?

Okruh C / přebytek rozpočtu domácnosti/

10. Dostáváš kapesné? V případě, že ano, spoříš si z něj? V případě, že spoříš, kdo tě to naučil spořit? V případě, že nespoříš, proč si nespoříš? V případě, že nedostáváš kapesné, odkud bereš peníze? Z narozenin? Nebo chodíš na brigádu? Dostáváš peníze za známky? Dokážeš si spořit z těchto financí? Máš vůbec potřebu spořit?
11. Jaké druhy pojištění znáš? Od koho je znáš? Jsi si vědom, že ty sám jsi pojištěn automaticky od narození? Kde se berou peníze na toto pojištění víš? Odkud to víš?
12. Víš, že co je to důchodové spoření? Odkud to víš? Znáš problematiku důchodového spoření? Odkud znáš tuto problematiku? Myslíš, že je důležité, aby si dnes lidé spořili na důchod? Proč si to myslíš?

Okruh D /schodek rozpočtu domácnosti/

13. Setkal ses někdy s označením RPSN? V jaké souvislosti to bylo? Umíš tento pojem vysvětlit? Učil tě někdo znát tento pojem? Víš, co znamená?
14. Víš, že někteří lidé u nás nesplácejí své úvěry? Znáš důsledky nesplácení úvěrů? Odkud to znáš? Setkal ses s někým takovým ve svém okolí? Ty sám bys měl nebo neměl strach z neplacení svého úvěru?
15. Znáš pojmy jako předlužení a oddlužení? Víš, co znamenají? Kde ses s nimi setkal? Myslíš si, že by člověk měl využívat půjček? V případě, že ne, odkud víš, že by měl člověk půjčku zvažovat? V případě, že s půjčkou souhlasíš, proč s ní souhlasíš?
16. Je něco, co sis doposud nepořídil, přestože by sis to moc přál? Nebo máš pocit, že zatím máš všechno, na co jsi pomyslel? Rodiče ti spíše dopřávají? Rodiče ti spíše zakazují

nakupovat? Rodiče tě spíše nabádají k šetrnosti? Je něco, co by sis chtěl v brzké době pořídit, něco, na co se těšíš?

Příloha 2. Otázky rozhovoru č. 1

Jméno respondenta: Tereza 16 let

Škola: Víceleté gymnázium Prostějov

Vzdělání rodičů: otec.....Střední s maturitou.....matka.....Střední odborné

Povolání rodičů: otec.....podnikatel.....matka.....mateřská dovolená.....

Typ rodiny: doplněná /žije s matkou, s tatínkem se stýká pravidelně/

Datum rozhovoru: 29.3.2019

1. Jaké formy placení znáš a které používáš? *T: Hotovostní a bezhotovostní. Používáš i internetové bankovníctví? T: Ano, občas si na internetu něco koupím. Kdo tě to naučil? T: Maminka. Znáš riziko této platby? T: Abych řekla pravdu do teď jsem si žádné riziko neuvědomovala, až teď. Takovou platbu vždy provádím na svém počítači doma. Takže se snažíš chránit si svoje údaje? Jak třeba? T: Cizímu člověku bych nikdy svoje osobní údaje neposkytla. Ale když se hlásím na soutěž, tak se přihlašuji svým jménem. Od koho víš, že je třeba si svoje data chránit? Maminka mě k tomu vždy nabádá.*
2. Znáš názvy a některé hodnoty cizích měn? *T: Euro 26 a kuny. Odkud je znáš? T: Když jedeme na dovolenou. Takže bys uměla vypočítat částku, kterou bys měla vyměnit? T: Ano. Představ si 1000 Kč a kolik doneseš euro? T: No vydělím si tisícovku 26 přeci. Kdo tě to naučil? T: Maminka, když se jede na dovolenou, měníme spolu peníze.*
3. Víš, co je to inflace? *T: Ne. A někde jsi ten výraz slyšela? T: Vůbec. A věděla bys po vysvětlení, jaký vliv má inflace na vklady? Myslím tím, uložené peníze? T: Ne, vůbec nevím.*
4. Znáš druhy platebních karet a jejich rozdíly? *T: Neznám. Ty sama vlastníš bankovní kartu? T: Ano. A kdo přišel s nápadem Ti ji založit? T: Maminka, chtěla, ať mám svoji kartu. Kontrolují rodiče výdaje na tvou kartě? T: Ano, maminka.*
5. Když si něco kupuješ, zvažuješ, jestli je to nezbytně nutné? *T: Ano, promyslím, podle toho, kolik mám zrovna peněz. Takže nad svými výdaji přemýšlíš? T: Ano. A plánuješ si ty výdaje nějak dopředu? T: Spíše ne. Víš, kdo je to spotřebitel? T: Každý, kdo si něco koupí. Když si něco koupíš, necháváš si doklad pro případ reklamace? T: Pro případ reklamace si je vždy schovávám. Znáš svoje práva jako spotřebitele? T: Ano. Co třeba?
Třeba 2 roky záruky a měsíc na reklamaci, když se něco rozbije. Kdo tě je naučil? *T: Maminka. Zajímá se o to, za co utrácíš? T: Ano. Když si chceš pořídit nákladnější věc,**

- sám si na ni šetříš nebo ti přispějí rodiče? *T: Spíše si šetřím. A za co nejvíc utrácíš? T: Za jídlo.*
6. Víš, co je domácí rozpočet? *T: Ano. Odkud to víš? T: Učili jsme se to ve škole v občance. Uměla bys sestavit rozpočet jednotlivce nebo domácnosti? T: To asi ne, nevím jak. Nikdo mě to neučil. A sestavuje se u Vás v rodině tento rozpočet? T: Ano, maminka si to píše, ale já se toho neúčastním. Víš, co patří mezi pravidelné příjmy vaší domácnosti? T: Výplata. Co patří mezi pravidelné výdaje vaší domácnosti? T: Inkaso, elektrika, voda, plyn, nájem. Úvěry. Odkud to víš? T: Od maminky. Diskutujete doma o penězích? T: Ano, diskutujeme.*
7. Jaké znáš druhy finančních produktů? *T: Nevím. Nevím, co to je. (po vysvětlení, že se jedná o půjčku, spoření a úvěr, ví.) V případě, že má vaše rodina přebytek finančních prostředků, jaké finanční produkty bys navrhla? T: Spoření – šetření na dovolenou. Jaké produkty bys navrhla v opačném případě, kdy má vaše rodina nedostatek financí? T: Půjčku bych řekla. Odkud tedy znáš tyto pojmy – finanční produkty? T: Z domu asi.*
8. Poznáš výhodnou půjčku od rizikové?
T: Nepoznám, nevím, jak bych to měla poznat. Setkala ses s půjčkou? T: Ano. A kde? T: Doma. Ty sama sis půjčila už někdy peníze? T: Ne.
9. Když si něco kupuješ, zvažuješ, jestli je to nezbytně nutné? *T: Ano, promyslím, podle toho, kolik mám zrovna peněz. Takže nad svými výdaji přemýšlíš? T: Ano. A plánuješ si ty výdaje nějak dopředu? T: Spíše ne*
10. Dostáváš kapesné? *T: Dostávám. Spoříš si z něj? T: Ne. A proč si nespoříš? T: Když něco chci, tak si to hned koupím. Tvoji rodiče spoří? T: Ano, maminka šetří na dovolenou. Dostáváš peníze k narozeninám? T: Ano. Nebo chodíš na brigádu? Za co ještě dostáváš peníze? T: Ano chodím na brigádu k tatkově do firmy. V podstatě podle potřeby, když potřebuji víc peněz chodím častěji. A z těchto peněz si spoříš? T: Z těchto peněz si právě teď spořím na nový mobil, co jsem si rozbila. Máš vůbec potřebu spořit? T: Asi ani ne, jen teď, protože mi maminka řekla, že mi nový nekoupí.*
11. Jaké druhy pojištění znáš? *T: Pojištění domácnosti a cestovní. Odkud? T: Cestovní znám proto, protože se nám jednou na letišti ztratily kufry a pojištění nám to zaplatilo. A od koho je znáš? T: Od maminky. Jsi si vědoma, že ty sama jsi pojištěna automaticky od narození? T: Ne. Kde se berou peníze na toto pojištění bys věděla? T: Ne.*
12. Víš, že co je to důchodové spoření? *T: Ano, babička o tom mluvila. Spoří si tvoje rodiče na důchod? T: Nemám tušení. Myslíš, že je dnes důležité, aby si lidé spořili na důchod? T: Ano, už jsme se o tom doma bavili, ale jestli si maminka spoří nevím.*

13. Setkala ses někdy s označením RPSN? *T: Ne.* Je to roční procentuální sazba nákladů. To jsi už někde slyšela? *T: Ne*
14. Víš, že někteří lidé u nás nesplácejí své úvěry? *T: Nevím.* Znala bys důsledky nesplácení úvěrů? *T: Vím, že něco takového existuje, ale nevím, jak se to jmenuje.* Odkud to znáš? *T: Od maminky s tatínkem.* Setkala ses s někým takovým ve svém okolí? *T: Ano.* Ty sám bys měl nebo neměl strach z neplacení svého úvěru? *T: Měla bych strach půjčit si a nesplácet.*
15. Znáš pojmy jako předlužení a oddlužení? *T: Ne.* Myslíš si, že by člověk měl využívat půjček? *T: Ne, asi by bylo lepší použít svoje naspořené peníze. A odkud tedy znáš pojem půjčka? T: Z rodiny, ze zkušenosti. Půjčku bych si v budoucnu brát nechtěla. Tatínek ji měl.*
16. Je něco, co sis doposud nepořídila, přestože by sis to moc přála? *T: Ano.* Nebo máš pocit, že zatím máš všechno, na co jsi pomyslel? *T: Ne.* Rodiče ti spíše dopřávají? *T: Na mobil ne nebo spotřební věci, ale na cestování to asi jo.* Rodiče ti spíše zakazují nakupovat? *T: Ne vůbec.* Rodiče tě spíše nabádají k šetrnosti? *T: Ano, maminka.*
- Je něco, co by sis chtěla v brzké době pořídit, něco, na co se těšíš? *T: Mobilní telefon.*

Otázky rozhovoru č. 2

Jméno respondenta: Tobiáš, 16 let

Škola: Gymnázium Prostějov

Vzdělání rodičů: otec.....střední odborné.....matka.....střední odborné s maturitou

Povolání rodičů: otec.....voják.....matka.....Zdravotní laborant.....

Typ rodiny:úplná.....

Datum rozhovoru: 29.3.2019

1. Jaké formy placení znáš, které z nich raději používáš? Používáš i internetové bankovníctví? *T: Hotovostní a bezhotovostní. Hotovostní, že uhradím hned, bezhotovostní převodem nebo kartou. Raději platím penězi, protože kartou cak cak a peníze jsou pryč. Raději když ty peníze vidím. Hotovostní si tím pádem lépe hlídám víc.* Kdo tě to naučil? *T: Maminka (úsměv)* Znáš rizika těchto plateb? *T: Určitě. Hotovostní rizika, že tě někdo okrade, bezhotovostní, že můžeš poslat peníze a nemusí ti nic přijít, myslím to zboží. Nepřihlásil bych se na cizí wifi na počítači, kdybych si něco kupoval, používám svůj počítač a mobil. Nestahuji ani nesmyslné aplikace.* Od koho víš, že je třeba si je chránit? *T: Nevím, od sebe*

asi, z osobního přesvědčení nedávám nikomu, myslím si, že to mám od rodičů, že to nikomu nemám dávat.

2. *Znáš názvy a některé hodnoty cizích měn? T: Jasně. Euro, dolar, libra a kuna. A rubl. A víš kolik jsou? Euro je 25,70, dolar je 23, libra 30, kuna 3,50 a rubl nevím Odkud je znáš? T: Z internetu, když si platím zboží. Když se dívám na cizí stránky s oblečením, tak tam to není v korunách, si to převádím, abych věděl, kolik by stály. Teta žije v Anglii, často to s ní řeším, sleduju hlavně e-bay a obchody se sportem. Takže bys uměl vypočítat částku, kterou bys měl vyměnit? Za 1000 Kč bys přinesl kolik euro, jak bys to vypočítal? T: Ano, 1000kč bych vydělil 25, mám na mobilu rovnou kursy, hned mi to vyjede. Kdo tě to naučil? T: Mám to z domu, sám, ze situací, když jedeme na dovolenou vím, že naši mění peníze a z internetu. Když se dívám na boty, jak jsem říkal a chci si je koupit. Taky se dívám třeba na instáči, na hadry a boty co se mi líbí, tak si hned převedu na mobilu částku.*
3. *Víš, co je to inflace? T: Ne. Nevím. (pochopil význam po vysvětlení, zná od rodiny, ale na ostatní otázky nedokázal odpovědět, jen by tipoval) může to tam být? A věděl bys po vysvětlení, jaký vliv má inflace na vklady? Myslím tím, uložené peníze? T: myslím, že je lepší dávat peníze do nemovitostí než do banky. Kde ses s touto problematikou setkal? T: Doma z povídání, když rodiče říkají třeba, že když byli mladí, kupovali si tepláky za 50 korun (smích)*
4. *Znáš druhy platebních karet a jejich rozdíly? T: Zním. Debetní a kreditní. Debetní je, že nemůžeš čerpat do mínusu a kreditní, že můžeš jít do mínusu. Kde ses naučil druhy karet? T: Ve škole v občance. A vím, že naši mi to kdysi taky říkali, když mi mamka zakládala kartu. Ty sám vlastníš bankovní kartu? T: Ano. A kdo přišel s nápadem Ti ji založit? T: Přišel jsem s tím sám. V souvislosti s internetem. Věděl jsem, že si pak můžu nakupovat věci na netu sám.*
5. *Víš, kdo je to spotřebitel? T: Každý. Takže když si něco koupíš, schováš si doklad, a když jo proč si ho schováš? T: Ano, schovám, kdyby bylo třeba věc reklamovat. Znáš svoje práva jako spotřebitele? T: Jako možnost vrácení, výměny nebo reklamace? To myslíte, znám. Jo, znám. Kdo tě to naučil? T: Maminka. Lístky si schovává, to vím. Zajímají se rodiče o to, za co své peníze utrácíš? T: Nezajímají, ale sám rodiče oslovuju, co si koupit. Oznamuji jim to sám, spolu to řešíme.*
6. *Víš, co je domácí rozpočet? T: Víím, je to za co vydáváme a že dostáváme peníze. Víím to z rodiny, ale doma to neděláme. Ale bavili jsme se o tom. Tak odkud to víš? T: Maminka o tom mluvila. Uměl bys sestavit rozpočet jednotlivce nebo domácnosti? T: Jo, myslím, že jo, ale nedělám to. Jako za co sem utratil, že? No, rozpočet je, teprve za co utrácíš, aby ti*

to právě za měsíc vyšlo, ty peníze. *T: Aha. Víš, co patří mezi pravidelné příjmy vaší domácnosti? T: Výplata, nic jiného nemáme. Možná peníze z prodeje pozemku, ještě mě napadá. Co patří mezi pravidelné výdaje vaší domácnosti? T: Električka, voda, plyn, potraviny, zdravotní pojištění, oblečení a popelnice. Odkud to víš? T: Ze života, tak to prostě doma platíme, tak to vím. Diskutujete doma o penězích? T: Ano, maminka mi koupí bundu, že mi ji zaplatí, ale až se polepším ve škole. Takže se musím snažit, jinak si ji zaplatím sám. Myslím tím dražší značkovou bundu.*

7. Jaké znáš druhy finančních produktů? *T: Nevím, co jsou finanční produkty. (po vysvětlení, že se jedná o půjčku, spoření a úvěr, ví.) Odkud znáš tyto druhy finančních produktů? T: Ze školy, ve škole jsme se bavili o úvěrech a počítali úroky. Táta mě říká, že si nemám půjčovat peníze. V případě, že má vaše rodina přebytek finančních prostředků, jaké finanční produkty bys navrhnul? T: Volil bych spoření a do nemovitosti. Že bych ji koupil, kdybych na to měl. Jaké produkty bys navrhnul v opačném případě, kdy má vaše rodina nedostatek financí? T: Úvěr. Já bych ale nejdřív šetřil, spíše by si rodiče půjčit nechtěli, ale půjčili si, mám to tak taky.*
8. Poznáš výhodnou půjčku od rizikové? *T: Jojo, vím, že čím menší úrok, tím lepší půjčka. Kdo tě naučil to rozeznat? T: Ve škole v matematice jsme se to učili. Setkal ses s půjčkou, ty sám sis půjčil už někdy peníze? T: Ano, jen malé. Třeba od kamaráda na jídlo. A vrátil jsi je? Jo, peníze jsem vždycky vrátil.*
9. Když si něco kupuješ, zvažuješ, jestli je to nutné? Přemýšlíš nad svými výdaji? *T: Ano, přemýšlím, protože nemám dost peněz na utrácení. Přemýšlíš tedy? T: Určitě, větší výdaje řeším vždycky s maminkou, pak to doma probíráme, jestli to koupit. Plánuješ si svoje výdaje? T: Plánuju, šetřím si na něco, tak musím plánovat. Kdo tě k tomu vede? T: Maminka i tatínek*
10. Dostáváš kapesné? Jestli ano, spoříš si z něj? *T: Ano, dostávám. Spořím jak kdy, spíše ne. Ale vyjde mi jen většinou 60 korun (smích), a to pak taky utratím. A kdo tě to učil? T: Maminka mě učí spořit. Dostáváš peníze k narozeninám? Nebo chodíš na brigádu? Za co ještě dostáváš peníze? T: Ano na brigádu chodím jen o prázdninách ale. Chodím dělat s kámošem střechy, jeho tatínek má firmu, tam si vždycky za měsíc práce vydělám docela dost peněz. A z těchto peněz si spoříš? T: Z těchto si spořím právě na telefon a počítač, to mi naši nekupují. Ty sám na to ušetříš? T: No tak něco mi přispějí. Máš vůbec potřebu spořit? T: Samozřejmě, teď chci třeba jet o prázdninách do Anglie, takže si spořím na cestování.*

11. Jaké druhy pojištění znáš? A od koho je znáš? *T: Znáám zdravotní, cestovní, pojištění na blbost, když si třeba rozbiješ mobil. A připojištění. A znám to různě, třeba z reklam z televize a internetu. Jsi si vědom, že ty sám jsi pojištěn automaticky od narození?* *T: Ano, jsem si vědom. Kde se berou peníze na toto pojištění víš?* *T: Ze státu, z daní. Takže víš, co je to daň?* *T: Jo. Odkud to víš?* *T: No logicky, nevím odkud, někam ty daně prostě jít musí, vím, že to jde pro stát ty peníze z daní.*
12. Víš, že co je to důchodové spoření? *T: Důchodové spoření je po tom, když teď pracuješ, tak si platíš důchodové spoření a až když budeš v důchodu, můžeš mít peníze navíc. Odkud to víš?* *T: Ze života. Nevím odkud. Z televize asi. Znáš problematiku důchodového spoření?* *T: Neznám. Myslíš, že je důležité, aby si dnes lidé spořili na důchod?* *T: Jo, kdyby se nám něco stalo, tak třeba na léčbu.*
13. Setkal ses někdy s označením RPSN? *T: Přemýšlím, roční procentuální sazba nákladů. Tohle? V jaké souvislosti to bylo?* *T: Nevím, asi jsem to četl na internetu. Umíš tento pojem vysvětlit?* *T: Nevím, myslím, že to souvisí nějak s firmou. Ne, souvisí to s půjčkami. Učil tě někdo znát tento pojem?* *T: Ne, nejsem si vědom.*
14. Víš, že někteří lidé u nás nesplácejí své úvěry a znal bys důsledky nesplácení úvěrů? *T: Ano, myslíte bezdomovci? Exekutory znám. Víš, co je exekuce?* *T: Nadraží ti majetek a pak ti ho vezmou. Odkud to znáš?* *T: Z filmů, viděl jsem to ve filmu. Setkal ses s někým takovým ve svém okolí?* *T: Měli jsme takové známé, co prodali dům kvůli tomu. Ty sám bys měl nebo neměl strach z neplacení svého úvěru?* *T: Měl, nechci si ani půjčovat, nemám vzory v půjčování a nechci být jako ti, co dluží.*
15. Znáš pojmy jako předlužení a oddlužení? *T: Předlužení, nemůže to být, že platíš víc, než bys měl, abys zaplatil rychleji úvěr? Oddlužení neznám. Myslíš si, že by člověk měl využívat půjček?* *T: Ne jsou nevýhodné. Raději bych si půjčil od rodičů. Kdy bys souhlasil s půjčkou a proč?* *T: Dokud budu, studovat půjčku určitě nechci, až bych měl stálou práci, tak bych o tom přemýšlel, třeba na bydlení.*
16. Je něco, co sis doposud nepořídil, přestože by sis to moc přál? *T: Řidičák. Nebo máš pocit, že zatím máš všechno, na co jsi pomyslel?* *T: Ano, až moc. Rodiče ti spíše dopřávají?* *T: Ano. Rodiče ti spíše zakazují nakupovat?* *T: Ano, třeba drahé oblečení, protože peníze se dají utratit za výhodnější věci. Rodiče tě spíše nabádají k šetrnosti?* *Ano. Mám kapesné prostě tak akorát, abych ho utratil. Je něco, co by sis chtěl v brzké době pořídít, něco, na co se těšíš?* *T: Určitě se těším na dovolenou do Anglie.*

Otázky rozhovoru č. 3

Jméno respondenta: Petr, 16 let

Škola: střední odborná škola Prostějov

Vzdělání rodičů: otec.....střední odborné.....matka.....střední odborné s maturitou

Povolání rodičů: otec.....podnikatel.....matka.....státní správa.....

Typ rodiny:úplná.....

Datum rozhovoru: 30. 3. 2019

1. Jaké formy placení umíš, které z nich raději používáš?

P: Hotovostní, vím, peníze a kartou, převodem na účet. Používáš i internetové bankovníctví?

P: Používám. Kdo tě to naučil? Kupoval jsem si na počítači internetové hry. Neučil mě to nikdo. Znáš rizika těchto plateb? Chráníš si své údaje? P: Rizika znám. Přihlašuji se na svém počítači. Snažím se si svoje údaje chránit. Od koho víš, že je třeba si je chránit? P: Automaticky, nevím od koho, asi z domu, když je to podezřelé, tak je nedávám, ani na netu. Jen tomu, koho znám, třeba ve škole na soutěže.

2. Znáš názvy a některé hodnoty cizích měn? P: Euro, dolar, libra a kuna. A rubl. Euro je 25, dolar je 22, libra 35, kuna Odkud je znáš? P: Z rodiny. Když jsem jel do Polska se školou, sám jsem si šel peníze vyměnit a taťka mi řekl, kolik zhruba dostanu. Uměl bys vypočítat částku, kterou bys měl vyměnit? Za 1000kč bys přinesl, kolik euro, jak bys to vypočítal? P: 1000kč bych vydělil 25. Kdo tě naučil směňovat peníze? P: Škola, ve škole nás to učili. Měli jsme na základce finanční gramotnost jako předmět. Opravdu? Ve které třídě? P: 6. až 9. třída.

3. Víš, co je to inflace? P: Zdražování. Snižování hodnoty peněz. Odkud znáš tento pojem? Ze školy, ze základky už jsem říkal. Věděl bys, jak se odráží na příjmech tvých rodičů, nebo na vkladech v bance? Ne, to nevím (přemýšlí).

4. Znáš druhy platebních karet a jejich rozdíly? P: Kreditka a debetka? Kreditka nemůže jít do mínusu. Kreditka může jít do mínusu. Odkud to víš? P: Ze školy. Ty sám vlastníš bankovní kartu? P: Vlastním. A kdo přišel s nápadem Ti ji založit? P: Já jsem ji chtěl sám. Mám ji asi půl roku!

5. Víš, kdo je to spotřebitel? P: Každý, kdo si něco koupí, nějakou věc a užívá ji. To jsme brali ve škole. Znáš svoje práva jako spotřebitele? P: Jako 30 dní na reklamaci, nebo 2 roky záruky? Odkud to víš? P: Noo, škola. Zajímají se rodiče o to, za co své peníze utrácíš? P: To nevím.

6. Víš, co je domácí rozpočet? *P: Nevím, ale říkali jsme si to. Kde? P: Ve škole. Rodinný rozpočet jsme se učili ve škole A doma? P: Ne, doma ne. Víš, co patří mezi pravidelné příjmy vaší domácnosti? P: Mzdy. A ještě něco? P: Nic jiného mě nenapadá. Co patří mezi pravidelné výdaje vaší domácnosti? P: Voda, plyn, elektřina, benzin? Odkud to víš? P: Ze školy.*
7. Jaké znáš druhy finančních produktů? *P: Nevím, co tím myslíte. (po vysvětlení, že se jedná o půjčku, spoření a úvěr, ví.)V případě, že má vaše rodina přebytek finančních prostředků, jaké finanční produkty bys navrhnul? P: Spoření. Jaké produkty bys navrhnul v opačném případě, kdy má vaše rodina nedostatek financí? P: Uskromnění. To nemyslím. P: Tak půjčku! Ano.*
8. Poznáš výhodnou půjčku od rizikové? *P: Vybíral bych u banky. Díval bych se na poplatky. Úrok by měl být nižší, aby byla půjčka dobrá. Kdo tě naučil ty úroky? P: Škola, opět. Setkal ses s půjčkou, ty sám sis půjčil už někdy peníze? P: Ne, nepůjčuji si, peníze mám.*
9. Když si něco kupuješ, zvažuješ, jestli je to nutné? Přemýšlíš nad svými výdaji? Jako co si koupíš? *P: Přemýšlím nad svými výdaji. Plánuješ si svoje výdaje? P: Neplánuji. Proč si neplánuješ, za co peníze utratíš? P: Protože peníze mám a neřeším to.*
10. Dostáváš kapesné? *P: Nedostávám pravidelné, když potřebuji peníze, dostanu. A z těchto peněz si spoříš? P: Jo, dokážu si spořit. A kdo tě k tomu vede? P: Od malička, asi rodina. Dostáváš peníze k narozeninám? Nebo chodíš na brigádu? Za co ještě dostáváš peníze? P: Ano, chodím na brigádu. K taškovi, uklízet auta. A z těchto peněz si spoříš? P: Jo, teď jsem chtěl kolo, tak jsem si na něho šetřil. Máš vůbec potřebu spořit? P: Jo, tak, aby to rodiče pořád nekupovali sami, že?*
11. Jaké druhy pojištění znáš? *P: Zním zdravotní, majetku, proti krádeži a havarijní třeba. A od koho je znáš? P: Myslím, že ze školy i z domu prostě. Jsi si vědom, že ty sám jsi pojištěn automaticky od narození? P: Ano, vím, že jsem pojištěn. Kde se berou peníze na toto pojištění víš? P: Z daní. Odkud to víš? P: Tak to nevím, odkud to vím, sám to vím.*
12. Víš, že co je to důchodové spoření? *P: Že si spoříme na důchod. Odkud to víš? P: Nejvíc ze školy. Mluvili jsme o tom v té finanční gramotnosti. Myslíš, že je důležité, aby si dnes lidé spořili na důchod? P: Myslím, že jo. Abychom měli víc peněz, když už nebudeme chodit do práce.*
13. Setkal ses někdy s označením RPSN? (přemýšlí) *P: Neznám ten pojem. Nevzpomněl by sis? Když to řeknu, že je to roční procentuální sazba nákladů? P: Ne.*
14. Víš, že někteří lidé u nás nesplácejí své úvěry a znal bys důsledky nesplácení úvěrů? *P: Jo, vím, že to tak je. Důsledky nesplácení znáš? P: Myslíte exekuce? Ano. Víš, co je exekuce?*

P: Že ti vezmou něco, co je tvoje, aby to prodali a vrátili se tím ty půjčené peníze. Odkud to znáš? P: Tohle ze školy zase. Setkal ses s někým takovým ve svém okolí? P: Ne. Ty sám bys měl nebo neměl strach z neplacení svého úvěru? P: Já sám bych se určitě bál.

15. *Znáš pojmy jako předlužení a oddlužení? P: Nevím, co to je. A odvodil bys to? P: Asi ano. Předlužení, že máme moc půjček. Oddlužení, že ty půjčky splatíme. Takže ses s tím nesetkal? P: Ne, nesetkal. Myslíš si, že by člověk měl využívat půjček? P: Měl, ale opatrně, ne velké částky. Proč ne velké částky? P: Aby to zvládl vratet*
16. *Je něco, co sis doposud nepořídil, přestože by sis to moc přál? P: Jasně, je spousta věcí, které bych chtěl. Nebo máš pocit, že zatím máš všechno, na co jsi pomyslel? P: Nemám pocit, že mám všechno. Rodiče ti spíše dopřávají? P: Jo, určitě. Rodiče ti spíše zakazují nakupovat? P: Když to není moc drahé, neřešíme to. Co je to drahé? P: Když bych chtěl boty za pětku, tak to musíme řešit. Rodiče tě spíše nabádají k šetrnosti? P: Jako jak? No jestli ti říkají, to si ještě rozmysli, než to koupíš? P: No ani ne, sám si šetrím, takže ať si koupím, co chci. Je něco, co by sis chtěl v brzké době pořídit, něco, na co se těšíš? P: Mám teď nové kolo, těším se na něm vyjet a koupím si ještě k tomu helmu.*

Otázky rozhovoru č. 4

Jméno respondenta: Eliška 17 let

Škola: víceleté gymnázium Prostějov

Vzdělání rodičů: otec.....vysoká škola.....matka.....vysoká škola

Povolání rodičů: otec...státní správa.....matka.....učitelka MŠ.....

Typ rodiny:úplná.....

Datum rozhovoru: 30. 3. 2019

1. Jaké formy placení umíš, které z nich používáš?

E: Hotovostní, platím penězi, bezhotovostní, že platím kartou. Používáš i internetové bankovníctví? E: Ano, používám. Kdo tě to naučil? Sama si kupuju věci na internetu. Nikdo mě to neučil. Brácha si o tak kupuje už dlouho, vím to od něho. Znáš rizika těchto plateb? Chráníš si své údaje? E: Tak vím, že peníze můžou odejít jinam. Nebo, že můžu poslat jinou částku. Objednávám si jen přes svůj počítač nebo mobil. Rizika znám. Přihlašuji se na svém počítači. Chráníš si svoje údaje? E: Chráním. A o tom tě někdo poučil? E: Ne, nepoučil.

2. Znáš názvy a některé hodnoty cizích měn? *E: Euro je 26, libra je 28 nebo 29 a dolar 23. Odkud je znáš? E: Nakupuji si na internetu, sleduju kurz také na internetu. Když si chci něco koupit a není to v korunách, tak si to přepočítám. Uměla bys vypočítat částku, kterou bys měla vyměnit? Za 1000 Kč bys přinesla kolik euro, jak bys to vypočítala? E: Kolik to stojí si přepočítám na kurz to znamená 1000kč si vydělím 26. Kdo tě naučil směňovat peníze? E: Sama jsem si na to přišla, když si kupuji věci na internetu. Viděla jsem to u toho bráchy.*
3. Víš, co je to inflace? *E: Někde jsem to slyšela, ale nevybavím si význam. (Vysvětlila jsem pojem, i tak si nic nevybavila.)*
4. Znáš druhy platebních karet a jejich rozdíly? *E: Debetní a kreditní. Debetní, že jsou to moje peníze a kreditní nejsou to je moje peníze, jsou půjčené. Odkud to víš? E: Ve škole jsme měli exkurzi do banky někdy v 8. nebo 9. třídě už jsi nevzpomínám kdy přesně, ale tam nám to vysvětlovali. Ty sama vlastníš bankovní kartu? E: Ano vlastním. A kdo přišel s nápadem Ti ji založit? E: Sama jsem přišla s potřebou mít kartu. Rodiče to neřešili. Byli jsme na veletrhu se školou v Brně. Nabídli mi tam službu mít svůj účet tak jsem to tam všechno vyplnila s tím, že karta přijde domů. Za vyplnění jsem k účtu dostala dárek. Jaký dárek? E: Že mi ten účet povedou zdarma, a že tam dostanu prvních 200 korun.*
5. Víš, kdo je spotřebitel? *E: Asi já, každý ne, kdo něco koupí. Ano. Znáš svoje práva jako spotřebitele? E: Hmm...Vím, že jsem spotřebitel. Co to pro tebe znamená? E: Že si schovávám doklady pro případ vrácení zboží. Anebo? E: Že mám záruku dva roky na věci. O reklamaci víš? E: Jo vím, maminka říkala, když jsem něco reklamovala boty, že musíme na vyřízení počkat měsíc. Takže to znáš od maminky? E: Jo. Zajímají se rodiče o to, za co své peníze utrácíš? E: Jo celkem jo. Ne u běžných věcí spíš u větších jako třeba boty.*
6. Víš, co je domácí rozpočet? *E: Kolik peněz se utratí za měsíc. Odkud to víš? E: Z domu, z rodiny. Umíš sestavit rozpočet? E: Ne. Nesestavujete doma rozpočet? E: Ne. Víš, co patří mezi pravidelné příjmy vaší domácnosti? E: Platy mých rodičů. Pronájem, když bych vlastnila nemovitost anebo nájmy z polností. Co patří mezi pravidelné výdaje vaší domácnosti? E: Inkaso, jídlo, oblečení. Odkud to víš? E: Rodina, určitě rodina. Vím to z domu. Diskutujete doma o penězích? E: Asi jo. Celkem pořád něco někdo chce.*
7. Jaké znáš druhy finančních produktů? *E: Neříká mi to nic, nevím, co jsou to finanční produkty (po vysvětlení, zdá pojištění, spoření i úvěr.) V případě, že má vaše rodina přebytek finančních prostředků, jaké finanční produkty bys navrhnul? E: Spoření. Jaké produkty bys navrhnula v opačném případě, kdy má vaše rodina nedostatek financí? E: Úvěr. Odkud to víš? E: Z televize. Mluví o tom ve zprávách.*

8. Poznáš výhodnou půjčku od rizikové? *E: Nepoznám. A setkala jsi se s půjčkou? E: Nesetkala. A druhy půjček znáš? E: Ne.*
9. Když si něco kupuješ, zvažuješ, jestli je to nutné? Přemýšlíš nad svými výdaji? *E: Jak kdy. Za oblečení nemám moc utrácet. Plánuješ si svoje výdaje? E: Když mám z čeho plánovat tak si plánuju. Kdo tě k tomu vede? E: Já sama. Vadí mi když kamarádka utrácí a nemá peníze a přesto jde na pizzu a koupí si ji za poslední peníze.*
10. Dostáváš kapesné? *E: Pravidelné kapesné dostávám. A z těchto peněz si spoříš? E: Jsem schopná si z něho uspořit, ale nedělám to. Nepotřebuji si spořit z kapesného. Proč si nespoříš? E: Sama si spořím, ale ne z kapesného. Dostávám peníze k narozeninám a od babiček. Z těch si spořím. Mám víc peněz a můžu si pak koupit něco co má větší hodnotu. A kdo tě k tomu vede? E: Sama. Mám to tak od mala. Měla jsem kasičku. Tam jsem si vždycky spořila. A na brigádu chodíš? E: Nebyla jsem. Nezajímám se o to. Škola je přednější. Máš vůbec potřebu spořit? E: Ano mám, šetřím si na lístky na koncerty a na tenis. Jinak bych se tam nedostala.*
11. Jaké druhy pojištění znáš? *E: Cestovní, zdravotní, úrazové, domácnosti a auta.. A od koho je znáš? E: Něco asi z domu a něco možná z televize z reklam. Úrazové určitě z televize. Jsi si vědom, že ty sám jsi pojištěn automaticky od narození? E: Ano, jsem si vědoma. Kde se berou peníze na toto pojištění víš? E: Ze státu. Z daní. Odkud to víš? E: Vím to prostě.*
12. Víš, co je to důchodové spoření? *E: Něco mi to říká, ale zároveň ne, něco, abychom se měli v důchodu lépe. Odkud to víš? E: Určitě z televize. Ale problematiku z důchodového spoření teda neznáš? E: Neznám. Myslíš, že je důležité, aby si dnes lidé spořili na důchod? E: Jo, myslím, že ano, abychom se měli lépe k vlastnímu důchodu.*
13. Setkala ses někdy s označením RPSN? *E: Setkala jsem se, ale nevím, co to znamená. V jaké souvislosti to bylo? E: Pamatuji se ze základky, že si toho lidi mají všítat. Nějaké takové (to malé) na smlouvě. A víš, co to znamená? E: Nižší úrok u půjčky. Vím, že je lepší půjčka, když to tam je.*
14. Víš, že někteří lidé u nás nesplácejí své úvěry a znala bys důsledky nesplácení úvěrů? *E: Asi jo. Důsledky nesplácení znáš? E: Insolvence, že ti zabaví věci a exekuce. Znam to z televize z filmů a z domu. Setkala ses s někým takovým ve svém okolí? E: Jo setkala. Ty sám bys měl nebo neměl strach z neplacení svého úvěru? E: Bála bych se právě kvůli exekuci.*
15. Znáš pojmy jako předlužení a oddlužení? *E: Předlužení nevím. Oddlužení je zbavení se dluhů. Slyšela jsem to asi v televizi. Myslíš si, že by člověk měl využívat půjček? E: Když*

není potřeba tak ne. Když to není důležité. Na dům ano. Na dovolenou ne. V jakém případě tedy s půjčkou souhlasíš? E: Když budu mít stálý příjem.

16. Je něco, co sis doposud nepořádila, přestože by sis to moc přála? *E: Není. Nebo máš pocit, že zatím máš všechno, na co jsi pomyslela? E: Asi jo. Rodiče ti spíše dopřávají? E: Jo. Rodiče ti spíše zakazují nakupovat? E: Jo, ať neutrácím. Rodiče tě spíše nabádají k šetrnosti? E: To ano. Je něco, co by sis chtěla v brzké době pořídit, něco, na co se těšíš? E: Lístky, spoustu oblečení a spoustu bot smích).*

Otázky rozhovoru č. 5

Jméno respondenta: Romana 19 let

Škola: Střední odborná škola

Vzdělání rodičů: otec..... Střední odbornématka.....Střední odborné

Povolání rodičů: otec.....podnikatel.....matka.....účetní administrativa.....

Typ rodiny:úplná.....

Datum rozhovoru: 30.3.2019

1. Jaké formy placení znáš a které používáš? *R: Hotovostní a bezhotovostní. Používáš i internetové bankovníctví? R: Ne, raději platím hotově. Snažíš se si chránit svoje údaje? Jak třeba? R: Cizímu člověku bych nikdy svoje osobní údaje neposkytla. Rodině asi ano. Od koho víš, že je třeba si svoje data chránit? R: Od rodičů.*
2. Znáš názvy a některé hodnoty cizích měn? *R: Euro 27, bath 15-20, dolar, libra a kundy. Odkud je znáš? R: Z televize nebo z vlastní zkušenosti, když jedeme na dovolenou. Už jsi někdy peníze měnila? R: Ne. A uměla bys vypočítat částku, kterou bys měla vyměnit? R: Ano. Kdo tě to naučil? R: Rodiče, když jezdíme na dovolenou.*
3. Víš, co je to inflace? *R: Automatický růst cen. A odkud znáš ten pojem? R: Ze školy – z Ekonomiky. A věděla bys mi vysvětlit, jak se inflace může odrazit na příjmech tvých rodičů? R: Myslím si, že mzdy jsou nižší???* A víš, jaký má vliv na úvěry? *R: Nevím, ale asi by měli platit víc?* Ne, tak to není, nevádí.
4. Znáš druhy platebních karet a jejich rozdíly? *R: Ano, kreditní a debetní. Na debetní kartě jsou peníze naše a na kreditní peníze banky. Kdo Tě to naučil? R: Ve škole v Ekonomice. Ty sama vlastníš bankovní kartu? R: Ne.*
5. Víš, kdo je to spotřebitel? *R: Jo, já. Když si něco koupíš, necháváš si doklad pro případ reklamace? R: U obyčejných věcí si je neschovávám, u větších ano. Znáš svoje práva jako*

- spotřebitele? *R: Ano. Kdo tě je naučil? R: Rodiče. Zajímají se o to, za co utrácíš? R: To, co si kupuji z kapesného rodiče neřeší. Když si chceš pořídit nákladnější věc, sama si na ni šetříš nebo ti přispějí rodiče? R: Rodiče mi přispějí. A za co nejvíc utrácíš? R: Za jídlo a pití.*
6. Víš, co je domácí rozpočet? *R: Ano, jak měsíčně vycházíme s penězi. Odkud to víš? R: Učili jsme se to ve škole. Uměla bys sestavit rozpočet jednotlivce nebo domácnosti? R: To asi ne. A sestavuje se u Vás v rodině tento rozpočet? R: Ne. Víš, co patří mezi pravidelné příjmy vaší domácnosti? R: Asi mzdy. Co patří mezi pravidelné výdaje vaší domácnosti? R: Električka, voda, jídlo, věci okolo. Odkud to víš? R: Od rodičů a ze školy. Diskutujete doma o penězích? R: Ano, diskutujeme, furt doma řešíme, že se peníze netisknou a když chceme něco dražšího, tak si na to máme našetřit.*
7. Jaké znáš druhy finančních produktů? *R: Nevím (po vysvětlení, že se jedná o půjčku, spoření a úvěr, uvedla, že to nezná pod pojmem finanční produkty) V případě, že má vaše rodina přebytek finančních prostředků, jaké finanční produkty bys navrhla? R: Nevím. Jaké produkty bys navrhla v opačném případě, kdy má vaše rodina nedostatek financí? R: Nevím. Odkud tedy znáš tyto pojmy – finanční produkty? R: Z domu a ze školy, zase z Ekonomiky. Znáš jen spoření a úvěr.*
8. Poznáš výhodnou půjčku od rizikové? *R: Podle výše úroků, kdybych si měla brát půjčku obešla bych asi více bank a rozhodla bych se podle výše úroku. Kdo Tě to naučil rozeznat? R: Určitě doma mě to naučili, asi když si brali půjčku na dům. Setkala ses s půjčkou? R: Ano. A kde? R: Doma. Ty sama sis půjčila už někdy peníze? R: Ne*
9. Když si něco kupuješ, zvažuješ, jestli je to nezbytně nutné? *R: Jak kdy, spíše nepřemýšlím. Takže nad svými výdaji nepřemýšlíš? R: Ne. A plánuješ si ty výdaje nějak dopředu? R: Ne. A proč o tom nepřemýšlíš? R: Koupím si z kapesného, co chci.*
10. Dostáváš kapesné? *R: Dostávám. Spoříš si z něj? R: Ne, stihnu vše utratit. A proč si nespoříš? R: Nikdo mě to neučil. Tvoji rodiče spoří? R: Nevím. Dostáváš peníze k narozeninám? Nebo z brigády? R: Ano a taky k svátku nebo k Vánocům. Na brigádě ještě nebyla. jsem A z těchto peněz si spoříš? R: Z těchto peněz si spořím. Máš vůbec potřebu spořit? R: Ano, abych měla pocit, že si něco pořídím sama.*
11. Jaké druhy pojištění znáš? *R: Pojištění domácnosti, zdravotní a cestovní. A od koho je znáš? R: Od rodičů. Jsi si vědoma, že ty sama jsi pojištěna automaticky od narození? R: Ano. Kde se berou peníze na toto pojištění bys věděla? R: Z daní. Víš, co jsou daně? R: Ano, vím. Odkud to víš? R: Ze školy.*
12. Víš, že co je to důchodové spoření? *R: Něco málo, babička o tom mluvila, že se těší do důchodu, že dostane víc peněz a pojedou s dědou na dovolenou. Myslíš, že je dnes důležité,*

- aby si lidé spořili na důchod? *R: Ano, určitě. Znáš problematiku důchodového spoření? R: Více už ne.*
13. Setkala ses někdy s označením RPSN? *R: Jo, ale neumím to vysvětlit. V jaké souvislosti to bylo? R: Banky? Umíš vysvětlit tento pojem? Je to roční procentuální sazba nákladů. Učil Tě někdo znát tento pojem? R: Ve škole.*
14. Víš, že někteří lidé u nás nesplácejí své úvěry? *R: Dívám se na to na youtube. Zнала bys důsledky nesplácení úvěrů? R: To je penále??? To jim stoupají splátky, zvětšuje se dluh. Odkud to znáš? R: Z televize. Ty sama bys měla nebo neměla strach z neplacení svého úvěru? R: Měla bych strach půjčit si a nesplácet, to si vůbec nedokážu představit.*
15. Znáš pojmy jako předlužení a oddlužení? *R: Ano, asi když někdo dluží moc? Myslíš si, že by člověk měl využívat půjček? R: Ano, když na to má. S půjčkou tedy souhlasíš, proč? R: Půjčku bych si vzala jedině z banky, od nikoho jiného ne.*
16. Máš pocit, že zatím máš všechno, na co jsi kdy pomyslela? *R: Zatím mám všechno. Rodiče ti spíše dopřávají? R: Určitě ano. Rodiče ti spíše zakazují nakupovat? R: Ne. Rodiče tě nabádají k šetrnosti? R: Vnímám to, ale nenabádají mě k tomu. Je něco, co by sis chtěla v brzké době pořídit, něco, na co se těšíš? R: Dovolená v Thajsku(úsměv).*

Otázky rozhovoru č. 6

Jméno respondenta: Štěpán 17 let

Škola: Střední odborná škola

Vzdělání rodičů: otec.....Střední odborné.....matka.....Střední odborné

Povolání rodičů: otec.....podnikatel.....matka.....prodavačka.....

Typ rodiny:úplná.....

Datum rozhovoru: 31.3.2019

1. Jaké formy placení znáš a které používáš? *Š: Jako hotovostní platbu? V bankovkách? A bezhotovostní myslíte, kartou? Ano. Používáš i internetové bankovníctví? Š: Ne, nepoužívám. Přes internet mi to platí jedině rodiče. Kdo tě učil používat tedy placení kartou? Š: Rodiče Znáš rizika plateb? Třeba u platby penězi? Š: Můžou mě okrást. A u platby kartou? Š: Že mi vezmou moje údaje, jako pin třeba. Takže si je chráníš? Jak třeba? Š: Nedávám je nikomu, neukazuju pin, když platím. Od koho to víš? Z youtube, dívám se tam na videa, kde to dávají, třeba jak se to někomu stalo, a tak vidím, že bych to já neudělal. A taky z domu, tatka mi to kdysi říkal.*

2. Znáš názvy a některé hodnoty cizích měn? Š: *Euro 25, dolar 22, libra 32, rubl a kuny.* Odkud je znáš? Š: *Když jedeme na dovolenou, rodiče mění peníze.* Takže bys uměl vypočítat částku, kterou bys měl vyměnit? Za 1000kč bys přinesl kolik euro, jak bys to vypočítal? Š: *Ano, dělil bych 25, mám na mobilu rovnou kursy, hned mi to vyjede.* Kdo tě to naučil? Š: *Teta nakupovala první na internetu, tak jsem to viděl. A pak jsem chtěl nakupovat taky na internetu, tak doma s rodiči.*
3. Víš, co je to inflace? Š: *Vůbec nevím, co by to mohlo být. Ne. A někde jsi ten výraz slyšel?* Š: *V bance, když jsme byli s tatínkem.* A věděl bys po vysvětlení, jaký vliv má inflace na vklady? Myslím tím, uložené peníze? Š: *Nee, vůbec nevím.*
4. Znáš druhy platebních karet a jejich rozdíly? Š: *Neznám. Asi debetní? Toto?* Ano. Debetní a kreditní. Víš, co je mezi nimi za rozdíl? *Debetní nemám tam peníze, nemůžu platit. Kreditní platí, a peníze jdou z banky. Si je jako půjčíš.* Kde ses naučil rozdíl karet? Š: *Když mi dávali kartu v bance, tak mi to tatka vysvětloval. A v televizi, slyšel jsem to v seriálech taky.* Ty sám vlastníš bankovní kartu? Š: *Ano.* A kdo přišel s nápadem Ti ji založit? Š: *Já jsem ji chtěl. Řekl jsem našim, a šli jsme s tatškou do banky založit účet. Věděl jsem od kámošů, že už ji mají.*
5. Ty víš, kdo je to spotřebitel? Š: *Jo.* Odkud? *Z youtobu. Sleduju videa, jak tam lidi nakupují. Říkají to tam.* Takže znáš i práva spotřebitele? Š: *Že zboží můžu reklamovat?* Jo. Zajímají se rodiče o to, za co své peníze utrácíš? Š: *Já jim to většinou říkám sám.* Za co nejvíc utrácíš? Š: *Za boty, oblečení, jídlo a pití.*
6. Víš, co je domácí rozpočet? Š: *Kolik máme vydaných peněz jako rodina.* Odkud to víš? Š: *Tak sám jsem si to odvodil. Došlo mi to.* Uměl bys sestavit rozpočet jednotlivce nebo domácnosti? Š: *To ne, nevím jak. Nikdo mě to neučil.* Doma rozpočet neděláte? Š: *Ne.* Víš, co patří mezi pravidelné příjmy vaší domácnosti? Š: *Plat. To, co rodina má.* Co patří mezi pravidelné výdaje vaší domácnosti? Š: *Jídlo, elektrika, voda, plyn.* Odkud to víš? Š: *napadlo mě to, nevím.* Diskutujete doma o penězích? Š: *Docela jo, za co se peníze budou utrácet.*
7. Jaké znáš druhy finančních produktů? Š: *Nevím, to jsem nikdy neslyšel* (po vysvětlení, že se jedná o půjčku, spoření a úvěr, ví.) V případě, že má vaše rodina přebytek finančních prostředků, jaké finanční produkty bys navrhnul? Š: *To nevím.* Jaké produkty bys navrhnul v opačném případě, kdy má vaše rodina nedostatek financí? Š: *Asi půjčku.*
8. Poznáš výhodnou půjčku od rizikové? Š: *Tak výhodná bude v bance? Kdybych člověka neznal, nepůjčil bych si, to jsou lichváři. Ty znáš lichváře? Neznám, vím, kdo to je. Že půjčuje peníze za hodně úroků.* Kde ses s tím setkal? Š: *V televizi. V seriálu jednom.* Setkal ses s půjčkou, ty sám sis půjčil už někdy

peníze? Š: *maximálně od rodičů. A vrátil jsi je? Jo, časem jsem to nějak vrátil. Od koho víš, že to musíš vrátit? Š: Z domu. rodiče to říkají.*

9. Když si něco kupuješ, zvažuješ, jestli je to nutné? Přemýšlíš nad svými výdaji? Š: *Někdy jo, někdy ne, když peníze mám, tak si koupím, co chci, třeba boty. Ale chvílku přemýšlím. Přemýšlíš tedy? Š: Jo, přemýšlím. Plánuješ si svoje výdaje? Š: Plánuju. Kdo tě k tomu vede? Š: Rodiče. Říkají mi, občas přemýšlej, za co utratíš peníze.*
10. Dostáváš kapesné? Š: *Dostávám. Dlouho, už 2-3 roky. Spoříš si z něj? Š: Jo, půlku utratím, půlku si uspořím. A kdo tě to učil? Š: Mám to z domu. Abych si mohl koupit boty, který chci, musím si šetřit. Dostáváš peníze k narozeninám? Nebo chodíš na brigádu? Za co ještě dostáváš peníze? Š: Ano, stipendium. Ve škole dostáváme 800 Kč za práci na 2 měsíce. A ještě chodím na brigádu k tatkově. A z těchto peněz si spoříš? Š: Z těchto si spořím. Právě na ty boty drahý. Máš vůbec potřebu spořit? Š: Jo, jak dospívám, tak mi dochází, že čím jsem starší, tím jsem rád, že na to mám si to koupit. Vede tě k tomu někdo? Š: mám to asi z domu.*
11. Jaké druhy pojištění znáš? Š: *tak jako když si pojistím sebe nebo dům. A od koho je znáš? Š: Od kamarádů. Třeba mám kámoše, co se zranil a teď dostal za to peníze, že mu rodiče platili pojištění. Jsi si vědom, že ty sám jsi pojištěn automaticky od narození? Š: Jsem. Kde se berou peníze na toto pojištění víš? Š: Z našich daní. Ty víš, co jsou daně? Š: Jo. Tatka o tom mluví, když něco koupíme, můžeme to mít bez DPH, že to napíše na firmu a budeme to mít levnější.*
12. Víš, že co je to důchodové spoření? Š: *Ne. Neznáš problematiku důchodů u nás? Š: ne. Důchodové spoření ti nic neříká? Š: Ne*
13. Setkal ses někdy s označením RPSN? Š: *Hmmmm, taky ne. Je to roční procentuální sazba nákladů. To jsi už někde slyšel? Š: Ne.*
14. Víš, že někteří lidé u nás nesplácejí své úvěry? Š: *Jo, vím. Znal bys důsledky nesplácení úvěrů? Š: Exekuce jako, že si stát vezme majetek? Víš, co je exekuce? Š: Jo vím. Odkud to znáš? Š: Z televize. Něco s Babišem. Setkal ses s někým takovým ve svém okolí? Š: To ne. Ty sám bys měl nebo neměl strach z neplacení svého úvěru? Š: Měl bych strach. Jo.*
15. Znáš pojmy jako předlužení a oddlužení? Š: *Předlužení, když dlužím víc, než můžu splácet. Oddlužení, že to splatím a nic nedlužím. A to víš odkud? Š: Z televize. Pořád říkají, že někdo dluží.*
16. Je něco, co sis doposud nepořídil, přestože by sis to moc přál? Š: *Určitě nějaký drahý boty. Nebo máš pocit, že zatím máš všechno, na co jsi pomyslel? Š: Ne. Rodiče ti spíše dopřávají? Š: No, jo. Rodiče ti spíše zakazují nakupovat? Š: ani ne. Jo, za boty, který jsou drahý a mamce*

se nelíbí, říká, že by to za takový křápy nikdy nedala, tolik peněz. Ano, třeba drahé oblečení, protože peníze se dají utratit za výhodnější věci. Rodiče tě spíše nabádají k šetrnosti? Jo, za boty, který jsou drahý a mamce se nelíbí, říká, že by to za takový křápy nikdy nedala, tolik peněz. Je něco, co by sis chtěl v brzké době pořídit, něco, na co se těšíš? Š: Asi ne, minulý týden jsem si koupil boty, který jsem si dlouho přál (jako by se styděl).

Otázky rozhovoru č. 7

Jméno respondenta: Kateřina 17 let

Škola: střední odborná Prostějov

Vzdělání rodičů: otec.....střední odborné s maturitou...matka...střední odborné s maturitou

Povolání rodičů: otec...OSVČ.....matka.....OSVČ.....

Typ rodiny:úplná.....

Datum rozhovoru: 31. 3. 2019

1. Jaké formy placení umíš, které z nich používáš?

K: Platbu penězi, tu upřednostňuji a platbu kartou to mě učila maminka. Používáš i internetové bankovníctví? K: Občas. Kdo tě to naučil? K: Maminka, to až teď spolu nakupujeme. Znáš rizika těchto plateb? K: Hotovostní můžou ukrást peníze, bezhotovostní, schovat pin, to mi říká maminka. Z karty mám respekt. Chráníš si své údaje? K: Určitě bydliště, telefon, rodné číslo, pin. Učili mě to rodiče.

2. Znáš názvy a některé hodnoty cizích měn? K: Ano, euro 30 a dolar 25. Odkud je znáš? K:

Tím, že se chce zavést euro, slyším z televize a když jedeme na dovolenou tak od rodičů. Od koho dříve registruješ cizí měnu? K: Určitě od maminky. Uměla bys vypočítat částku, kterou bys měla vyměnit? Za 1000kč bys přinesla kolik euro, jak bys to vypočítala? K: Převedla bych si na kalkulačce, kolik přibližně dostat, dělila bych. Šla bych do směnárny bez poplatků. Kdo tě naučil směňovat peníze? K: Rodiče.

3. Víš, co je to inflace? K: Slyšela jsem to, ale nevím. Odkud znáš tento pojem? Z domu a ze

školy. Vysvětlíš mi se může odrazit na příjmech tvých rodičů? K: Nevím. Víš, jaký vliv má na úvěry nebo vklady? K: Tento problém neznám.

4. Znáš druhy platebních karet a jejich rozdíly? K: Debetní je pro děti do 18 let aby, nečerpali

víc peněz, než mají na účtě. Ta druhá platební karta tam vím, že se dá jít do mínusu. Odkud to víš? K: Od rodičů a pak informace v bance, když jsme zakládali můj účet. A teď určitě i ze školy. Ty sama vlastníš bankovní kartu? K: Ano. A kdo přišel s nápadem Ti ji založit? K:

Maminka přišla s tím abych měla kartu, že je to pohodlnější. Já mám ale ráda, když mám peníze u sebe, cítím se lépe, vím že utratím míň když to vidím.

5. Víš, kdo je to spotřebitel? *K: Já, každý. Znáš svoje práva jako spotřebitele? K: Určitě vím, že jsem spotřebitel a že mám svá práva. Co to pro tebe znamená? K: Že má každý nárok na dva roky záruky. Odkud to víš? K: Záruku dva roky vím ze školy. Zajímají se rodiče o to, za co své peníze utrácíš? K: Jo určitě. Když si chceš pořídit nákladnější věc, sám si na ní šetříš? K: Našetřím si na to sama, rodiče mi přispějí. Za co nejvíce utrácíš? K: Oblečení, kosmetiku a jídlo.*
6. Víš, co je domácí rozpočet? *K: Jídlo, energie, voda, hypotéka, drogerie, řekla bych. Odkud to víš? K: Rodiče mi to určitě řekli. Umíš sestavit rodinný rozpočet? K: Myslím, že jo, ale nedělám to, spíš tím, že nenakupuji já, tak to neřeším. Až budu nakupovat sama, musím si to naplánovat. Doma rozpočet neděláte? K: Ne. Víš, co patří mezi pravidelné příjmy vaší domácnosti? K: Tak to nevím. Napadá tě něco? K: Mzdy v domácnosti asi, nebo klasický plat. Ano. Co patří mezi pravidelné výdaje vaší domácnosti? K: Nájem, hypotéka, popelnice a školné. To, co platíme je pravidelný výdaj. Odkud to víš? K: Z rodiny. Diskutujete doma o penězích? K: Diskutujeme. Tím, že jsem dostala i tu bankovní kartu.*
7. Jaké znáš druhy finančních produktů? *K: Něco, co si koupím za peníze? Já asi nevím, co je finanční produkt (po vysvětlení, zná pojištění, spoření i úvěr.) V případě, že má vaše rodina přebytek finančních prostředků, jaké finanční produkty bys navrhla? K: Spoření a důchod a pojištění pro děti. Jaké produkty bys navrhla v opačném případě, kdy má vaše rodina nedostatek financí? K: Tak asi bych si vzala úvěr abych poplatila výdaje. Odkud to víš? K: Úvěr z domu. Jinak z televize a něco ze školy.*
8. Poznáš výhodnou půjčku od rizikové? *K: Mě přijde vždycky půjčka nevýhodná z reklam, kde nabízí pět tisíc taková ti na letácích. Šla bych do toho maximálně od banky. Podle čeho to poznáš? K: Podle vysokých úroků a doby splácení. Kdo tě to naučil rozeznat? K: Poprvé určitě rodiče. A setkala jsi se s půjčkou? K: Ne, já sama ne. Půjčila jsi si někdy peníze? K: Ne od banky. Jen od rodičů. Vrátila jsi půjčené peníze? K: Určitě ano.*
9. Když si něco kupuješ, zvažuješ, jestli je to nutné? *K: Určitě zvažuju, od střední školy určitě víc, když mi rodiče kupovali věci neřešila jsem, teď po brigádě to zvažuji více. Přemýšlíš nad svými výdaji? K: Přemýšlím, je mi to líto, když jsou to moje peníze, přijde mi lepší šetřit než to utratit za oblečení. Plánuješ si svoje výdaje? K: Určitě. Kdo tě k tomu vede? K: Určitě tatínek, nabádá mě abych byla šetrnější. S maminkou to utratíme rychle*
10. Dostáváš kapesné? *K: Ano. A z těchto peněz si spoříš? K: Ano určitě, snažím se. Kdo tě k tomu vede? K: Tak jako od malička spořím, měla jsem pokladničku, takže rodiče. A na*

brigádu chodíš? K: *Ted' jsem byla na první brigádě. Byla jsem spokojená. Hned jsem začala přemýšlet, že už tolik věcí za svoje peníze nepotřebuji. A z těch si spoříš? K: To nejsou vyšší částky, spíš si šetřím z kapesného. Máš vůbec potřebu spořit? K: Mám tu potřebu, chci mít od 18 auto. Chci mít klid, to že na to mám.*

11. Jaké druhy pojištění znáš? K: *Jako zdravotní? Sociální, auta, nemovitosti a na blbost. A od koho je znáš? K: Z rodiny. Jsi si vědom, že ty sám jsi pojištěn automaticky od narození? K: Jo jsem, říká to mamka. Kde se berou peníze na toto pojištění víš? K: Z daní. Odkud to víš? K: Z rodiny, že na každém zboží platím daň.*
12. Víš, co je to důchodové spoření? K: *To až nebudu schopna pracovat, abychom si mohli užít víc čas, trávit ho s přáteli a měli víc peněz v důchodu. Odkud to víš? K: Něco z televize, ale rodina o tom mluvila, maminka s babičkou. Odkud znáš tuto problematiku? K: Vím, že hrozí, že finance nebudou. Myslíš, že je důležité, aby si dnes lidé spořili na důchod? K: Určitě, myslím, že naše rodiče měli už šetřit.*
13. Setkala ses někdy s označením RPSN? K: *Znám, ale nevybavím si co to je. V jaké souvislosti to bylo? K: Asi spíš ve škole, nás to učili v účetnictví při tématu rychlé půjčky.*
14. Víš, že někteří lidé u nás nesplácejí své úvěry a znala bys důsledky nesplacení úvěrů? K: *Jo vím třeba exekuce, zabavené majetku. Když mají děti může jim je stát vzít. Odkud to znáš? K: Rodina, zase rodina. Setkala ses s někým takovým ve svém okolí? K: Jo. Ty sám bys měl nebo neměl strach z neplacení svého úvěru? K: Měla bych velký strach, kór kdybych měla rodinu.*
15. Znáš pojmy jako předlužení a oddlužení? K: *Předlužení je, že už jsou tak zadlužení, že to nemůžou splácet a oddlužení, že už je splatili. Odkud to víš? K: Přijde mi to logické, odvodila jsem si to. Kde ses s nimi setkala? K: Od rodičů, když splatíme půjčku tak se oddlužíme. Myslíš si, že by člověk měl využívat půjček? K: Myslím, že to není špatné, jen s tím ohledem na to mít. V jakém případě tedy s půjčkou souhlasíš? K: Když někdo někoho vyhodí z práce, a nemá partnera, který by ho finančně podpořil, aby si sám půjčkou pomohl.*
16. Je něco, co sis doposud nepořídila, přestože by sis to moc přála? K: *Jo asi jo něco se najde, třeba Macbook ten je zbytečně drahej. Nebo máš pocit, že zatím máš všechno, na co jsi pomyslela? K: Tak to asi určitě né. Rodiče ti spíše dopřávají? K: Určitě. Rodiče ti spíše zakazují nakupovat? K: Když to nekupují oni tak ne, řeknou názor, ale nechávají to na mě. Rodiče tě spíše nabádají k šetrnosti? K: Určitě ano. Je něco, co by sis chtěla v brzké době pořídit, něco, na co se těšíš? K: Určitě se těším na řidičák a na auto. (vypadá hodně šťastně, když o tom hovoří).*

Otázky rozhovoru č. 8

Jméno respondenta: Viktorie 17 let

Škola: Víceleté gymnázium Olomouc

Vzdělání rodičů: otec..... xxxxmatka.....xxxx...

Povolání rodičů: otec.....xxxx.....matka.....xxxx.....

Typ rodiny: žije s babičkou.....

Datum rozhovoru: 1.4.2019

1. Jaké formy placení znáš a které používáš? *V: Hotovostní a bezhotovostní. Záleží na situaci, snažím se mít u sebe vždy nějakou hotovost. Používáš i internetové bankovníctví? V: Spíše ne, ale občas jo. Kdo Tě to učil? V: Nikdo. Znáš rizika těchto plateb? V: Tak u hotovosti je riziko, že mi je může někdo ukrást. U ostatních nevím. Snažíš se si chránit svoje údaje? Víš, co do nich patří? V: Jména, příjmení, adresa, email.... Od koho to víš, že je třeba si svoje data chránit? V: Z internetu, ze školy, i babička to říká.*
2. Víš, co je to cizí měna a znáš názvy a některé hodnoty cizích měn? *V: Víím, euro 26, libra 30, forint, rubl 4 a kuny. Odkud je znáš? V: Tak když jedeme s babičkou na dovolenou. Musíme si to propočítat. A uměla bys vypočítat částku, kterou bys měla vyměnit? Za 1000 Kč kolik euro bys přinesla? V: Vydělila bych tisícovku 26. Kdo tě to naučil? V: Ze života, když jedeme na dovolenou tak peníze měníme, z praktických zkušeností, z nakupování, ze zahraničí.*
3. Víš, co je to inflace? *V: Pokles peněžní hodnoty. A odkud znáš ten pojem? V: Ze školy, ze základky a teď jsme to taky brali. A věděla bys mi vysvětlit, jak se inflace může odrazit na příjmech tvých rodičů? V: Nevím. A víš, jaký má vliv na úvěry? V: Nevím, určitě jsme to ve škole nebrali. A víš, jaký má vliv na vklady? V: Podle mě je lepší do něčeho investovat, nějaký akcie, nemovitosti.*
4. Znáš druhy platebních karet a jejich rozdíly? *V: VISA, MasterCard, to jsou myslím kreditky, já mám ten druhý typ, ale nemůžu si vzpomenout, jak se to jmenuje, debetní? Ano, víš, jaký je v nich rozdíl? V: Na debetní kartě máš peníze svoje a na kreditce je pak musíš splácet. Kde ses toto naučila? V: Jeden youtoober to vysvětloval. Ty sama vlastníš bankovní kartu? V: Ano. Kdo přišel s nápadem ti ji založit? V: Teta, když mi bylo 15 let, tak ať mám svoje studentský konto. Pak se přidala i babička. Kontroluje někdo z rodiny tvůj účet? V: Já myslím, že ano.*

5. Víš, kdo je to spotřebitel? *V: Ten, kdo něco spotřebovává, nějaký člověk například. Když si něco koupíš, schováš si doklad a proč si ho schováš? V: Tak třeba teď jsem si koupila sluchátka a doklad si schovám. Doklady si schovávám pro případ reklamace třeba. Znáš svoje práva jako spotřebitele? V: Ano. Kdo tě je naučil? V: Škola. Když si chceš pořídit nákladnější věc, sama si na ni šetříš nebo ti přispějí rodiče? V: Jsem schopna si ji koupit sama, ale babička mi přispívá půl na půl. A za co nejvíc utrácíš? V: Za jídlo a oblečení.*
6. Víš, co je domácí rozpočet? *V: Ano. Odkud to víš? V: Tak to jsme dělali ve škole, na základce. Den za zdí, přihlásili jsme se tam a mohli si vybrat jednu rodinu, jako, které uděláme rozpočet, nakonec nám jsme vyšli a koupili si i džíny(smích). A sestavuješ si takový rozpočet? V: Ne, nemám potřebu. Víš, co patří mezi pravidelné příjmy vaší domácnosti? V: Platy, důchody. Co patří mezi pravidelné výdaje vaší domácnosti? V: Placení nájmu, energií, daně. Popelnice, internet, televize. Odkud to víš? V: Od babičky a ze školy. Diskutujete doma o penězích? V: Ano, když babička například zaplatí popelnice zahlásí, tak děti popelnice zaplacený.*
7. Jaké znáš druhy finančních produktů? *V: Nevím (po vysvětlení, že se jedná o půjčku, spoření a úvěr, uvedla, že to nezná pod pojmem finanční produkty) V případě, že má vaše rodina přebytek finančních prostředků, jaké finanční produkty bys navrhla? V: Spoření a pojištění. Jaké produkty bys navrhla v opačném případě, kdy má vaše rodina nedostatek financí? V: Asi pojištění, půjčku bych si nechtěla brát, říkali ve škole, že to je to nejstrašnější možnost. Odkud tedy znáš tyto pojmy? V: Ve škole jsme to brali.*
8. Poznáš výhodnou půjčku od rizikové? *V: Určitě bych si nepůjčila od pochybných firem, co vidím na internetu nebo v televizi. A co by tě zajímalo? V: Vyšší úroků, to má být nižší. Kdo Tě to naučil rozeznat? V: Říká se to mezi lidmi a taky babička. Setkala ses s půjčkou? V: Ne. A kde? V: Doma. Ty sama sis půjčila už někdy peníze? V: My se navzájem zveme na jídlo a půjčujeme si, jednou já, jednou kámošky. 2 koruny třeba nevracím, to neberu jako dluh. 100 Kč si hlídám a vždycky vrátím to stejné. Když, si někdo půjčí ode mě, hlídám si taky, aby mi to vrátil.*
9. Když si něco kupuješ, zvažuješ, jestli je to nezbytně nutné? *V: Já určitě ano. Když jsem byla menší, tak jsem to moc neřešila, ale hodně krát se mi stalo, že jsem toho pak litovala. Teď už to zvažuju. A plánuješ si ty výdaje nějak dopředu? V: Ano, zhruba vím, za co chci peníze utratit dopředu. A vedl Tě k tomu někdo? V: Babička od mala.*
10. Dostáváš kapesné? *V: Dostávám. Spoříš si z něj? V: Ano, je dost vysoké, tak se předpokládá, že si z něj i spořím. Kdo Tě naučil spořit? V: Babička od mala. Dostáváš peníze*

k narozeninám? *V: Do obálky, až bude nejhůř, až je obálka prázdná jdu vybrat. Chodíš i na brigádu? V: Ano, včera jsem baly poprvé v baru, nikdy předtím jsem na brigádě nebyla. Za 3,5 hodiny 300kč a super spoko. A z těchto peněz si spoříš? V: Ano. Máš vůbec potřebu spořit? V: Ano, kdyby se mi v budoucnu náhodou něco přihodilo, třeba kdyby se mi rozbil telefon, tak na to budu mít.*

11. Jaké druhy pojištění znáš? *V: Sociální, pojištění nemovitosti, zdravotní a cestovní. A od koho je znáš? V: Tak nějak ze života, z domu. Jsi si vědoma, že ty sama jsi pojištěna automaticky od narození? V: Asi jo. Kde se berou peníze na toto pojištění bys věděla? V: Právě z těch příjmů a důchodů, platí se daně. Odkud to víš? V: To jsou všeobecně známé informace, z televize, internetu, všude a určitě i škola.*
12. Víš, že co je to důchodové spoření? *V: To si lidé šetří na důchod. Odkud to znáš? V: Odvodila jsem si to z názvu, důchody se platí z daní. Myslíš, že je dnes důležité, aby si lidé spořili na důchod? V: Ano, určitě. Znáš problematiku důchodového spoření? V: Ne.*
13. Setkala ses někdy s označením RPSN? *V: Asi ne.*
14. Víš, že někteří lidé u nás nesplácejí své úvěry a znala bys důsledky nesplácení úvěrů? *V: Přijde exekuce a sebere všechnen majetek. Odkud to znáš? V: Z televize, teď zrovna v ordinaci. Setkala ses s někým takovým? V: Určitě jo ve škole. Ty sama bys měla nebo neměla strach z neplacení svého úvěru? V: Měla bych strach nesplácet, nejraději bych si vůbec nepůjčovala.*
15. Znáš pojmy jako předlužení a oddlužení? *V: Úplně jsem to neslyšela, ale asi když si vezme jednu půjčku a pak druhou a tou splácí tu první. Kde ses s tím setkala? V: No určitě nás to nikdo neučil. Myslíš si, že by člověk měl využívat půjček? V: Řekla bych, že spíše ne. Když člověk na něco nemá, tak na to mít nebude. Nepředpokládám, že když na to nemám teď, tak na to budu mít později.*
16. Máš pocit, že zatím máš všechno, na co jsi kdy pomyslela? *V: Jo. Babička ti spíše dopřává? V: To jo.... Babička ti spíše zakazuje nakupovat? V: To bych neřekla, když něco chci, tak babička chce se mnou(smích). Nebo tě nabádá k šetrnosti? V: To jo, tak třeba, že nemusím mít všechno nebo všude být. Je něco, co by sis chtěla v brzké době pořídit, něco, na co se těšíš? V: To bych úplně neřekla(jediná).*